

**Протидія антисемітизму –
для чого і як?
Пропозиції для працівників освіти**

Цей текст є неофіційним перекладом публікації, виданої на англійській мові Агентством ОБСЄ у справах демократії та прав людини (ODIHR) “Протидія антисемітизму: для чого і як? Пропозиції для працівників освіти” (“Addressing Anti-Semitism: Why and How. Guidelines for Educators”). Оригінальний англійський дивіться текст на сайті: http://www.osce.org/documents/odihr/2007/12/28962_en.pdf

ЗМІСТ

1. Передмова.....	4
2. Протидія антисемітизму в школах.....	6
3. Педагогічна концепція.....	8
3.1. Загальні цілі і результати навчання.....	8
3.2. Методологічні принципи і стратегії.....	10
3.3. Рекомендовані методи.....	12
3.4. Ідентичність і контекст.....	13
4. Види антисемітизму: пропозиції для педагогів.....	16
4.1. Антисемітські стереотипи.....	16
4.2. Теорії змови.....	18
4.3. Антисемітизм і антисіонізм.....	20
4.4. Конфлікт на Близькому Сході і антисемітизм.....	23
4.5. Антисемітизм і Голокост.....	26
4.6. Заперечення Голокосту.....	28
4.7. Антисемітська символіка.....	30
Доповнення 1. Робоче визначення антисемітизму.....	34
Доповнення 2. Рекомендовані веб-сайти.....	36

1. Передмова

У даному керівництві викладаються пропозиції для вчителів та інших працівників освіти, які відчують необхідність звернутися до проблем, що мають відношення до сучасного антисемітизму. Вважаючи на те, що контекст в кожній країні, або навіть в кожному класі, може бути різним, цей документ пропонує педагогам загальний огляд найбільш характерних прояв сучасного антисемітизму, а також містить декілька ключових освітніх принципів і стратегій для викладання цієї надзвичайно складної теми. Додаткова корисна інформація розміщена у доповненнях.

Цей документ застосовує робоче визначення антисемітизму, яке було вироблено Агентством ОБСЄ у справах демократії та прав людини (Office for Democratic Institutions and Human Rights - **ODIHR**), у співпраці з Європейським об'єднаним агентством фундаментальних прав (у минулому - Європейський центр моніторингу у справах расизму та ксенофобії) і з єврейськими організаціями і видатними вченими. Згідно цьому визначенню, антисемітизм – це “певне сприйняття євреїв, що може бути визначено як ненависть до євреїв. Прояви антисемітизму можуть також бути спрямовані на Державу Ізраїль, що сприймається як співдружність євреїв. Антисемітизм часто звинувачує євреїв в організації змови проти людства і робить їх відповідальними за всі світові проблеми. Це виражається в усних, письмових та візуальних формах з використанням зловісних стереотипів і негативних характеристик”. (див. *Доповнення 1*).

Незважаючи на те, що антисемітизм був істотно дискредитований після Голокосту, це явище продовжує існувати на земній поверхні. Для деяких людей антисемітизм – це ідеологія і засіб інтерпретації світу. В останні десятиріччя, з'явилися нові форми антисемітизму, деякі з них, як наприклад заперечення винищення євреїв або вторинний антисемітизм, безпосередньо мають відношення до *Шоа* (Голокосту).

Починаючи з кінця 1990-х рр., зареєстровано значний ріст антисемітських інцидентів. Їх метою по всій Європі і Північній Америці стали як євреї, так і не євреї, єврейська власність, громадські та релігійні засади, як наприклад, синагоги. Останнім часом антисемітські ексцеси трапляються навіть в учбових закладах.

За твердженням річного звіту ODIHR за 2006 рік про злочини на ґрунті ненависті в регіоні ОБСЄ, зросло число нападів на єврейські школи в багатьох країнах та число випадків, коли єврейських учнів переслідують і знущаються з них по дорозі до школи або додому, а також у шкільних стінах, де їх ображають їх же однокласники. Педагоги повідомляють, що термін “єврей” став популярною лайкою серед молоді. Замість того, щоб бути обмеженим екстремістськими кругами, антисемітизм набуває все більшої масовості. У цьому контексті, все частіше, як виправдання антисемітизму, використовується конфлікт на Близькому Сході .

Міжнародне суспільство, уряди, громадскість, та окремі особи прагнуть відповісти на цю тенденцію, в основному через навчальні та освітні ініціативи, піднімаючи рівень усвідомлення. Мета цього посібника - забезпечити викладачів та інших працівників освіти пропозиціями і рекомендаціями, спрямованими на те, як розпізнавати прояви антисемітизму, запобігати їм, та як на них реагувати. Таким чином, автори сподіваються допомогти педагогам, які вважають, що учні повинні більше знати про суть антисемітизму, про історичні і сучасні характеристики цього явища в Європі.

Зобов'язання ОБСЄ і його дії у сфері боротьби з антисемітизмом

Організація по безпеці і співпраці в Європі (ОБСЄ) - усесвітня найбільша регіональна організація безпеки, що об'єднує 56 держав-учасниць та охоплює географічну область від Ванкувера до Владивостоку. Зосередивши зусилля на рішенні військово-політичних, економічних та екологічних проблем, а також на правах людини і демократії (так зване вимірювання людської безпеки), ОБСЄ бере за основу трьохкомпонентний підхід до питань безпеки. Офіс Агентства ОБСЄ у справах демократії та прав людини (ODIHR) базується у Варшаві, столиці Польщі, допомагаючи державам-учасницям у виконанні зобов'язань в області прав людини. Ці зобов'язання націлені на те, щоб гарантувати повне забезпечення дотримання прав людини і фундаментальних свобод. Держави-учасниці зобов'язуються дотримуватися влади закону; просувати принципи демократії шляхом будови, зміцнення, і захисту демократичних установ; а також сприяти розвитку толерантності всюди в регіоні ОБСЄ. У сфері забезпечення толерантності і принципу відмови від дискримінації, центри ODIHR зосереджують зусилля на протидії злочинам на ґрунті ненависті, расизму і ксенофобії, антисемітизму, нетерпимості і дискримінації мусульман, а також на забезпеченні свободи віросповідання.

Починаючи з 2000 року, 56 держав-учасниць ОБСЄ реагували на підвищення рівня антисемітизму численними деклараціями, де відзначається, що антисемітизм у нових формах і виразах являє собою загрозу демократії, досягненням цивілізації, і безпеці в регіоні ОБСЄ. З прийняттям Берлінської Декларації 2004 року, держави-учасниці взяли на себе зобов'язання "в міру необхідності розвивати і розповсюджувати освітні програми для боротьби з антисемітизмом, сприяти освіті і зберіганню пам'яті про трагедію Голокоста, підкреслюючи важливість поваги до всіх етнічних і релігійних груп".

Для забезпечення допомоги державам-учасницям, ODIHR підготував короткий огляд, що містить аналіз та оцінку освітньої діяльності по темі Голокосту та антисемітизму в регіоні ОБСЄ.¹ Після конференції ОБСЄ з антисемітизму та інших форм нетерпимості, що відбулася у червні 2005 року у Кордові (Іспанія), експерти, що представляють 12 держав-учасниць, знов зустрілися в меморіалі

¹ *Викладання теми Голокосту та антисемітизму: огляд та аналіз освітніх підходів (Education on the Holocaust and on Anti-Semitism: An Overview and Analysis of Educational Approaches, Warsaw: OSCE/ODIHR, 2006), <http://www.osce.org/odihr/item_11_18712.html>.*

Яд Вашем в Ієрусалимі, щоб скласти керівництво під назвою “Як підготувати День Пам'яті Голокосту: пропозиції для працівників освіти”², яке зараз доступне на 13 мовах. Ідея створення подібного керівництва для педагогів одержала свою підтримку під час зустрічі за участю канадського фонду “Аспер” у Вінніпегу. Крім того, фахівцями ОДІНР і Будинку Анни Франк, разом з національними експертами, вже розроблені навчальні посібники з історії антисемітизму для семи держав-учасниць³ ОБСЄ, продовжується праця над подібними матеріалами для інших країн. Викладачі, що використовують ці матеріали, безперечно знайдуть і в даному посібнику багато нової і корисної для себе інформації.

Діяльність ЯД ВАШЕМ у боротьбі з антисемітизмом

Яд Вашем, національний меморіал Голокоста (Шоа) та героїзма, було засновано у 1953 році спеціальною постановою Кнесета - ізраїльського парламенту. Назву його взято з книги пророка Ісаї (56:5): «Я їм дам у Своїм домі та в мурах Своїх місце і ймення, що краще воно за синів та дочок, Я дам йому вічне ім'я, яке не понищиться!» Яд Вашем розташовано на Горі Пам'яті у столиці Ізраїля Ієрусалимі. З часу створення меморіалу його метою є збереження історії єврейського народу під час Катастрофи, та увічнення кожної, навіть найнепомітнішої особистої історії усіх 6-ти мільйонів євреїв, що загинули у ті страшні роки. Співробітники Яд Вашем збирають та зберігають для майбутніх поколінь архіви, поповнюють бібліотеки та музеї, займаються дослідженнями, увічнюють пам'ять Праведників Народів Світу – представників інших народів, що у важкі роки ризикували життям, допомагаючи євреям.

У своїй діяльності Яд Вашем надає особливу увагу вихованню пам'яті про Голокост у молодших поколінь. Більш ніж коли-небудь у минулому, сьогоднішня молодь висловлює гострий інтерес до своєї особистої історії і ідентичності. Яд Вашем заохочує діалог між минулим, сучасністю і майбутнім, з метою надихнути молодих відвідувачів меморіалу на те, щоб працювати у напрямі побудови кращого майбутнього для всього людства.

Яд Вашем щороку організовує академічні конференції та проводить учбові семінари для викладачів, присвячені, як проявам антисемітизму у минулому, так і сучасним формам антисемітизму. Крім того, видаються численні освітні ресурси і плани уроків, що також фокусуються на проблемах антисемітизму і на питаннях, що мають відношення до конфлікту на Близькому Сході. Теми антисемітизму і Голокосту доступні он-лайн на сайті: www.yadvashem.org.

2. Протидія антисемітизму в школах

² “Preparing Holocaust Memorial Days: Suggestions for Educators”, OSCE/ODIHR and Yad Vashem, January 2006, <<http://www.osce.org/odihr/20104.html>>.

³ Методичні матеріали можна знайти на сайті: <http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html>.

Увага до проблеми антисемітизму в школах може виникнути спонтанно, наприклад, як результат зіткнення з його безпосередніми проявами в класі, в школі, або за межами шкільних стін, в навколишньому середовищі. В іншому разі, відповідний курс може стати частиною учбового плану, як запобіжний засіб. У будь-якому випадку, треба пам'ятати, що протидія антисемітизму – багатопланове завдання, яке можна вирішити включаючи викладання цієї складної теми безпосередньо на уроках, наприклад, суспільствознавства, літератури, мистецтва, історії, і т.п. Викладач можливо, захоче присвятити повний курс цій темі або, якщо час і обмеження учбових планів цього не дозволяють, провести тільки один повний урок. Але при будь-яких обставинах, треба зауважити, що для цієї теми потрібні ретельна підготовка та обережний підхід.

Педагогічні методи повинні працювати так, щоб поглибити в учнів знання про події Голокосту, поруч з усвідомленням такого явища, як антисемітизм. Той факт, що вивчення Голокосту стало інтегральною частиною учбових планів в школах багатьох країн, відображує зобов'язання народів робити висновки з цієї трагедії, що стала частиною колективної пам'яті Європи зокрема і людства взагалі. Вивчення Голокосту виховує учнів чутливими до страждань жертв антисемітизму; підкреслює важливість питань індивідуальної відповідальності і зловживання владою; звертає увагу учнів на можливі наслідки антисемітизму, а також заохочує їх висловитися, стати на сторону з демократії і подолати байдужість в ситуаціях де євреїв, або інші групи людей, переслідують лише за те, що вони відрізняються від більшості.⁴

Проте, вивчення Голокосту не може, і навіть не гарантує запобігання прояв антисемітизму. Антисемітизм і знання про Голокост не взаємовиключні, але можуть існувати паралельно. Сучасний антисемітизм часто еволюціонує, звертаючись до проблем у зв'язку з подіями, що відбулися починаючи з 1945 року, як наприклад, довготривалий конфлікт на Близькому Сході, або до дебатів про Голокост, тобто, до проблем, які не можна вирішити в рамках шкільного викладання Голокосту, вони вимагають іншого рівня знань. Слід вважати на те, що деякі викладачі свідомо уникають вивчення Голокосту, через побоювання наштовхнутись на антисемітські упередження і заперечення Голокосту серед своїх учнів. Проте саме загальна освіта і обговорення питань, зв'язаних з антисемітизмом, в багатьох випадках здатні стати інструментами для ефективного викладання Голокосту. Голокост і антисемітизм - теми, які можуть і повинні бути сполучені, але викладання одної теми не може замінити вивчення іншої.

Не дивлячись на те, що антисемітизм, як явище, безперечно служить прикладом расизму і дискримінації, під час уроку важливо, щоб учні усвідомили, що антисемітизм часто співіснує з успішною соціальною інтеграцією євреїв як в Європі, так і в Північній Америці, тобто, антисемітизм не завжди проявляється, як дискримінація в класичному розумінні. Крім того, елементи расистських

⁴ Див. розділ “Викладачам і дослідникам: методичні рекомендації” (“For Teachers & Scholars: Guidelines for Teaching”) на сайті Робочої групи міжнародного об'єднання у справах викладання, дослідження та увічнення пам'яті Голокосту (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research), <<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>>.

ідеологій – це тільки одна сторона антисемітизму. На протязі всієї історії, ненависть до євреїв найголосніше заявляла про себе, як расистське упередження, яке також було використане як засіб для формування релігійного антагонізму, як культурна традиція, а в політичному плані – як неприязня єврейської нації, що її виразом служить Держава Ізраїль. Вивчення антисемітизму в межах контексту багатокультурного середовища, можливо, не завжди проявляє специфічну природу антисемітизму, як явища, що не потребує присутності євреїв, – сьогодні ми маємо парадоксальне поняття “антисемітизм без євреїв”.

До того ж, можна обговорювати сучасний антисемітизм у зв'язку з правами людини. Це можна використати, як засіб для побудови нормативної структури взаємовідносин, розуміння про необхідність взаємоповаги та рівності між людьми. Крім того, це дає змогу заохочувати учнів до розуміння специфіки історичного контексту і подій, а також соціальних і культурних процесів, що так, або інакше зв'язані з антисемітизмом.

Різноманітність структур і тем поширює наші можливості в освітній практиці, направлений на роз'яснення такої теми, як антисемітизм. Дуже важливо мати на увазі, що антисемітизм - це складна, багатовимірна проблема, і її викладання потребує від вчителя різноманітних методик і дидактичних прийомів.

3. Педагогічна концепція

Мета цього посібника - допомогти викладачам в двох напрямках:

- визначити можливі та бажані результати, яких ми прагнемо досягнути при зверненні до теми антисемітизму в класі;
- надати базову інформацію і пропозиції про те, як розпізнавати і реагувати на специфічні антисемітські стереотипи або інші вирази антисемітизму

3.1. Загальні цілі і результати навчання

Не слід виходити з того, що учні вже обізнані про існування антисемітизму. Хоча можливість знати про це вони мають. Тоді як деякі, можливо, так або інакше мали змогу зіткнутися з цією проблемою і уявляють собі, що таке антисемітизм, інші, можливо, вважають, що антисемітизм не може більш існувати після Голокосту. У деяких випадках, педагогам, можливо, буде нелегко роз'яснити учням, що таке сучасний антисемітизм, в чому він виявляється, і яким чином ця проблема набула міжнародного значення. Вивчення теми антисемітизму перш за все націлене на те, щоб сприяти усвідомленню цієї проблеми.

Подальша мета полягає в тому, щоб активно запобігати прояв антисемітизму і відповідно реагувати на них. Окрім ознайомлення з єврейською історією і культурою, та історією антисемітизму, вчитель повинен сприяти тому, щоб його учні засвоїли певні гуманістичні принципи і цінності і набули навичок, що дадуть їм змогу, критично і активно протистояти антисемітизму, расизму та іншим формам упереджень.

Таким чином, вивчення антисемітизму має дати учням можливість:

- розпізнати і відкинути антисемітські стереотипи і погляди, що вкорінилися в мові, у ЗМІ, суспільстві і культурі, а також в екстремістських ідеологіях. Як наслідок, наші учні будуть, можливо, менш схильні підпасти під вплив антисемітських поглядів;

*Усвідомити ідею того, що всі люди, не дивлячись на те, як вони відрізняються один від одного, рівні. Таким чином, учні одержують мотивацію, щоб будувати свій світогляд на основі позитивних ідеалів, а не на негативному антисемітському стереотипі;

- досягти загального розуміння, що кожному людині належить розглядати з точки зору як рівноправ'я, так і її неповторної індивідуальності. Це сприятиме підвищенню рівня терпимості і розумінню того, що різноманітність людей лише збагачує круг спілкування, як в школі, так і за її межами.

Трапляється, що прояви антисемітизму в школах дають нам можливість звернути увагу на цю проблему і обговорити її в класі. У таких випадках, перш ніж реагувати на них, слід потурбуватися про те, щоб:

- Учні мали можливість брати активну участь в рішенні соціальної проблеми замість того, щоб мовчати, залишатися байдужими та пасивними; поводячи себе активно, вони набувають важливих громадянських навиків;
- Викладачі і учні мали можливість визнати наявність у себе деяких упереджень і переглянути їх в ході навчального процесу;
- Вчителі мали можливість виявити загальні проблеми, які часто сприяють поширенню антисемітизму серед молоді.

До того ж, говорячи про протистояння антисемітизму в межах шкільної програми, можна поставити перед собою додаткові цілі, що дозволять як вчителям, так і учням:

- Визнати, що іудаїзм - є одною з багатьох релігій, а Ізраїль - демократичною державою; усвідомити роль євреїв в світовій історії і їх внесок до європейської та інших культур;
- Усвідомити той факт, що всі люди – різні, і що визнання права людини на різноманітність та рівноправ'я – це основа гуманізму. Впевненість в цьому допоможе нашим учням з повагою відноситись до багатогранності людського існування;
- Визнати, що антисемітизм є загальною проблемою усього суспільства, а не лише його меншості, та усвідомити негативний вплив антисемітизму на все суспільство і на нас самих;
- Заохочувати учнів до сумнівів відносно спрощеного погляду на світ, що оперує лише категоріями абсолютного добра або зла; розвивати критичне мислення;
- Набути навичок в розумінні того, як виникають упередження, пошуки козла відпущення, теорії змови, відчуження;
- Розвивати в собі здатність солідаризуватися з позицією меншини, що дискримінується та переслідується;
- Навчитися опонувати дискримінаційним та агресивним упередженням і виховувати в собі особисту відповідальність, як необхідну рису громадянина в демократичному і плюралістичному суспільстві.

3.2 Методологічні принципи і стратегії

Є деякі труднощі на шляху до досягнення нашої мети. В першу чергу, це стосується тих вчителів, що щиро прагнуть протистояти антисемітизму всіх видів, а також використанню антисемітських стереотипів, і будь-яким іншим виразам нетерпимості і дискримінації, надто серйозно відносяться до учнів, що розділяють подібні погляди. Іншими словами, боротьбу з цими поглядами, вони звертають безпосередньо на учня. Ще одне протиріччя може виникнути тоді, коли говорячи про важливість дотримання прав людини (таких, як свобода слова і віросповідання), ми в той же час виступаємо проти зловживання цими свободами для пропаганди расизму та антисемітизму. Інша проблема криється в ситуації, коли викладач хоче дати учням всестороннє уявлення про історію антисемітизму, озброїти їх проти анти-єврейських стереотипів і глибоко упродовженої ненависті. В той же час, він бажає зробити урок не догматичним, а діалоговим, захоплюючим і цікавим. Складність тут полягає в тому, щоб учні отримали уяву про загальну картину (довга історія антисемітизму, складність проблеми і різноманітність прояв антисемітизму) без того, щоб “затопити” їх фактичним матеріалом.

Наступні пропозиції призначені тим педагогам, які хочуть включити тему антисемітизму в їх учбовий план, підвищити рівень свідомості у себе в класі, а також знати, як відповідно реагувати на антисемітські коментарі та інші прояви антисемітизму в суспільстві.

Забезпечте конструктивну атмосферу

Вчитель повинен створити в класі доброзичливу атмосферу, в якій кожен відчуває себе досить безпечним і впевненим, щоб відкрито обговорювати чутливі проблеми. Слід розробити базові правила, які дозволяють чесне обговорення з повагою до кожного. Знаючи про існування своєї ієрархії в кожному класі, викладач повинен зробити так, щоб дати змогу висловитися в ході дискусії всім учням. Учні повинні знати про своє право на сумнів. Створення такої атмосфери, можливо, допоможе вчителю спробувати виявити, чому той чи інший учень дотримується антисемітських поглядів і стереотипів. Трапляється, що страх, розчарування, особисті невдачі роблять людину, сприйнятливою до легких рішень, що їх пропонують подібні ідеології.

Будьте терплячі

Вчитель повинен дати час на те, щоб процес розвивався поступово, крок за кроком. Один із шляхів для цього – почати з менш складної теми, або знайти для початку таку тему, що може зацікавити всіх учнів. При цьому, доцільно завжди мати на увазі головну тему, щоб звертатися до неї час від часу, навіть на інших уроках, якщо є можливість. Терпіння також потрібне у пошуку правильного підходу для різних вікових груп, для яких необхідно правильно розподіляти інформацію.

Будьте ясні і послідовні у ваших реакціях

Вчитель повинен бути готовий до того, щоб відповісти на прояву антисемітизму в класі, тому що мовчання вчителя може справити враження, що допустимо

миритися з такою поведінкою, як з дрібницею, не гідною уваги. Є різні способи і стратегії реакції, що залежать від різних ситуацій і контекстів, але учням повинно завжди бути ясно, що не слід чекати терпимості щодо антисемітизму. Велике значення мають відвертість і ясність у відносинах з учнями і їх сім'ями.

Уникайте проповідування

Проповідування - неефективна методологія у тих випадках, коли ми хочемо щоб наш учень змінив свою думку, це часто справляє протилежне враження. Тому педагоги повинні забезпечити для учнів можливість самостійно вирішувати конфлікти, обговорювати проблеми, працювати в різноманітних командах і думати критично. Зрештою, діалогові, зацікавлюючи викладацькі стратегії можуть сприяти тому, що учні не будуть уникати цієї важкої теми, і в деяких з них проблема антисемітизму надовго викликає глибший інтерес.

Підкреслюйте роль особистості

Кожна людина має вибір і несе відповідальність за власні дії. Приклади з історії і сучасності можуть бути корисні для ілюстрації цього принципу. Учням належить дати можливість зрозуміти, що вони відповідальні за свої дії і повинні усвідомлювати наслідки свого вибору. Це включає розуміння позитивного впливу на суспільство громадянської свідомості і соціально відповідальної поведінки.

Будьте реалістичні

Хоча педагог і повинен завжди намагатися запобігати проявам антисемітизму в класі та відповідати на них, цьому є межа. Важливо встановити мету і реалістично оцінювати можливості для її досягнення. Зрозуміло, що викладач, обмежений і ресурсами, і часом, не може поодинокі повністю вирішити проблему антисемітизму.

Заохочуйте самоаналіз

Як вчителям, так і учням бажано було б уявити собі якогось єврея, першого, що прийде на ум, та подумати про те, чи вплинули на них упередження. Якщо в класі є єврейські учні, важливо бути чутливими до їх емоцій. Як у всіх випадках, коли мова йде про упередження, навчальний процес належить будувати на усвідомленні того, що індивідуальний досвід, або чийсь особисті характеристики не слід узагальнювати і переносити на певну групу людей.

Використовуйте життєвий досвід

Вчитель має дати учням можливість поділитися з однокласниками своїм життєвим досвідом.. Класна кімната може бути саме тим місцем, де цінують різноманітність, і життєвий досвід одне одного не сприймають, як щось другорядне, примітивне, або незначне. Багатьом з учнів буде значно легше почати розмову про антисемітизм, якщо дати їм можливість зосередитися на їх власному досвіді, наприклад, розповісти про пережиті їми випадки дискримінації, або про зустрічі з різноманітними людьми. В той же час, вони повинні вміти абстрагуватися від власного досвіду і помічати різницю, а не узагальнювати.

Розвивайте критичне мислення

Для того, щоб боротися з упередженням, важливо знати про існування різних поглядів. Наприклад, книга, написана з точки зору єврея, що відчув на собі, що таке антисемітизм, викликає більше співчуття до того, хто особисто постраждав від проявів дискримінації та антисемітизму. Різноманітні перспективи також слід мати на увазі, аналізуючи картини і зображення. Учням можна продемонструвати, що деякі фотозображення євреїв цілеспрямовано зроблені антисемітами. Можна також попросити їх проаналізувати мотиви людини, що тримала в руках фотокамеру.

Намагайтесь уникати створення образу жертви

Євреїв не слід сприймати, як жертви. Вони – такі ж люди, як всі, з їх власним життям, і їх ідентичність складається з багатьох різних компонентів.

Зосередьте увагу на багатогранності такого поняття, як єврейство

Антисемітизм працює через формування стереотипів, узагальнення, брехливі твердження. Для того, щоб зрівноважити цю спотворену картину, корисно представити учням різноманітні приклади того, що значить бути євреєм. Це можуть бути приклади з історії, з сучасного суспільства, з життя сучасної молоді.

Налагодьте зв'язок школи з навколишнім оточенням

Має сенс залучити до навчального процесу батьків, інших членів сім'ї і суспільства, оскільки саме вони створюють ту соціальну атмосферу (як позитивну, так і негативну), яка дає учням мотивацію для навчання. В ідеалі, результатом цих зусиль може стати створення ширшої мережі в підтримку толерантності.⁵

При необхідності звертайтеся за допомогою

У випадках насильства або постійного переслідування необхідно звертатися за порадою і допомогою до шкільної адміністрації, батьків, поліції і широкої громадськості.

3.3 Рекомендовані методи

Не дивлячись на те, що вже існує цілий ряд навчальних посібників по темі Голокосту⁶ для школи, методичних розробок для практичної роботи з учнями по темі антисемітизму, особливо по сучасному антисемітизму, явно не вистачає.⁷

⁵ “Місцева демократія проти правого екстремізму: приклади діяльності у Східній Німеччині” (“Developing Local Democracy Against Right Wing Extremism: Examples of good practice in East Germany”), Information Leaflet No. 23, UNITED for Intercultural Action website, <<http://www.unitedagainstracism.org/pages/info23.htm>>.

⁶ Див. “Як підготувати День Пам'яті Голокосту: пропозиції для працівників освіти”, прим. 2, та “Викладачам і дослідникам: методичні рекомендації” (“For Teachers & Scholars: Guidelines for Teaching”), прим. 4.

⁷ Див. методичні матеріали ODIHR, прим. 3

Викладачі, що пропонують учням вправи, проекти і практикуми з проблем сучасного антисемітизму повинні зосередитися не тільки на расистських формах антисемітизму, але і на менш відвертих і часто несвідомих формах цього явища, що передаються з покоління у покоління. В цьому відношенні корисно навести наступні приклади:

- Свастики і антисемітські гасла, що пишуться на стінах стали розповсюдженим явищем. Існують ініціативні групи учнів, які очищають стіни своїх вулиць від антисемітських написів;
- Багато вулиць все ще називаються на честь відомих антисемітів. Цей факт може стати приводом для роботи над краєзнавчим проектом, який підштовхне учнів до критичного діалогу про історію рідних місць. Студенти можуть поговорити з місцевими органами влади про те, чому з'явилося і утрималося це ім'я на вулиці. На додаток, клас може зробити дослідження, присвячене єврейським мешканцям краю, або іншим видатним землякам, що залишили по собі добру пам'ять і запропонувати перейменувати вулицю на їх честь;
- Слід заохочувати учнів використовувати Інтернет, хоча він і став головним джерелом антисемітської пропаганди, і запропонувати знайти сайти тих організацій і установ, що активно виступають проти антисемітизму і закликають до толерантності. Крім того, можна зацікавити учнів дослідженнями про діяльність знаменитих музичних груп, співаків, акторів, чия творчість спрямована на боротьбу з упередженнями і нетерпимістю;
- Просунуті учні можуть взяти участь в інтелектуальному обговорюванні психологічних, соціологічних і філософських теорій та історіографічних досліджень, що трактують антисемітизм з наукової точки зору;
- Учні можуть взяти участь в увічненні пам'яті жертв антисемітизму, наприклад, встановити меморіальну дошку на честь єврейських дітей, депортованих нацистами з їх школи, або жертв місцевого антисемітизму до і після Голокосту;
- Студентські дебати і практикуми допоможуть учням зміцнити і доповнити аргументацію проти антисемітизму;
- Відвідини єврейських кладовищ привернуть увагу учнів до єврейської спадщини їх регіону. Багато з цих кладовищ зпоганені або покинуті. Допомога в їх впорядкуванні може будь-яке корисним і вартим уваги досвідом;
- Обмінні проекти з єврейськими та ізраїльськими студентами також можуть допомогти руйнуванню помилкових стереотипів;
- Контакти і зустрічі з представниками місцевої єврейської громади можуть бути шляхом для знайомства з єврейською культурою, історією і традицією.

Педагоги можуть також звертатися до ресурсів і пошукових систем, що належать національним і міжнародним мережам, асоціаціям викладачів, спеціалізованим установам і міжнародним організаціям (див. Доповнення 2, список інформаційних ресурсів ODIHR з питань толерантності і боротьби з дискримінацією – це надійний ресурс, що містить інформацію про найбільш успішні методики (<http://tandis.odihr.pl>)).

3.4 Ідентичність і контекст

Викладачі, що звертаються до антисемітизму в школі, повинні враховувати зв'язок, який існує між антисемітизмом і формами колективної ідентичності

взагалі, а також конкретні шляхи і специфічні форми проявів антисемітизму в різних обставинах.

Ідентичність і антисемітизм

У багатьох країнах склад шкільних класів часто буває багатоетнічним, мультикультурним, і багатоконфесіональним. Таким чином, учні не завжди мають ті ж самі історичні корні, національні особливості та цінності.

В таких умовах різні колективні ідентичності мусять взаємодіяти одна з одною. В інших країнах, класи можуть бути менш різноманітними, і мультикультуралізм для них є абстрактним поняттям. Але як в тих, так і в інших випадках, усвідомлення своєї національності, як форми колективної ідентичності, надає людині певне почуття безпеки і стабільності, особливо під час криз і соціальних змін.

Для учнів дуже важливо усвідомлення приналежності до своєї власної культури. Це означає, що вони повинні знати, що вони, так само як багато інших, мають певну культурну ідентичність. Задача вчителя – допомогти їм зрозуміти, що їх культура не монолітна, але динамічна і, що найважливіше, лише одна серед багатьох інших. Це включає усвідомлення того, що світогляд кожної людини формується під впливом її національної культури, але в світі поруч з нашими існують інші точки зору. Мета вчителя не в тому, щоб розкрити суперечності всіх традицій і форм колективної ідентичності, але в тому, щоб знайти точку рівноваги між індивідуумом і колективом і запобігти відчуження одного від іншого. Педагог має допомогти учням усвідомити, що, не слід звертатися до колективної ідентичності, щоб компенсувати невпевненість в собі, або власні недоліки, тому що це може мати негативні ефекти. Натомість, учням потрібно дати можливість виразити їх індивідуальність і самостійність, через творчу взаємодію з культурним (або багатокультурним) навколишнім середовищем.

Взаємовідношення між антисемітизмом і такими формами колективної ідентичності, як релігія або національність, можуть бути пояснені функціональним шляхом. Антисемітизм, можливо, виконує певну функцію в процесі формування соціальних груп. І в минулому, і в наші дні він часто служить інструментом для того, щоб об'єднати групу, чітко визначаючи її рамки. Іншими словами, антисемітизм передбачає включення “нас” через виключення “євреїв”. Крім цього, іноді, завдяки антисемітизму, існування певної ідентичності набуває сенсу. Це трапляється у випадках, коли замість опори на позитивні цінності, деякі колективні ідентичності формуються на принципі “проти кого дружимо”.

Крім того, там є також історичний контекст у взаємовідносинах між антисемітизмом і колективними ідентичностями. Сучасний антисемітизм, наприклад, з'явився в умовах формування націй і зміцнення національних держав, як головного напрямку політичного і культурного розвитку в 19-му сторіччі. У той час, антисемітизм був невід'ємною частиною міркувань і обговорень про те, хто і як створив відповідну націю. Також його застосовували кожного разу, коли потрібен був козел відпущення, на якого можна перекласти відповідальність за всі національні проблеми. Наприклад, німецьких євреїв звинувачували в тому, що Германія зазнала поразки в Першій світовій війні.

Різні умови і контексти

В різних умовах відповідні проблеми треба вирішувати в залежності від контексту:

- В деяких місцях, антисемітизм проявляється переважно як антисіонізм, тобто, як опозиція існуванню Єврейської держави, при цьому центральною темою є конфлікт на Близькому Сході. У цьому випадку, вчитель повинен у розмові з учнями в класі показати, що можливе відкрите обговорення цього конфлікту. Після знайомства з ключовими чинниками, що визначають конфлікт на Близькому Сході, обговорення можна перевести на те, чим конструктивна критика відрізняється від антисемітизму;
- В інших країнах і регіонах, з історичних причин більш розповсюджені вторинні форми антисемітизму. Неприязнь до євреїв в цих випадках базується на дебатах про Голокост і повернення незаконно привласненого єврейського майна. Це часто поєднується з антисіонізмом, прихильники якого, наприклад, вважають, що конфлікт на Близькому Сході позбавляє євреїв права вважати себе жертвами Голокосту. Вчитель має дати учням можливість конструктивно виразити їх відчуття щодо Голокосту і конфлікту на Близькому Сході, слідкуючи, однак, за тим, щоб не спровокувати антисемітські настрої. При цьому, обидві теми потрібно обговорювати як окремі проблеми;
- Досить часто, у деяких місцях на розвиток антисемітизму в значній мірі впливає націоналістична ідеологія. У таких випадках, антисемітські погляди переходять з покоління в покоління і супроводжуються сліпою вірою у віковічні стереотипи та міфи. Першим кроком до руйнування цих стереотипів і міфів, може стати розповідь про приклад якоїсь країни, де існує критичний погляд на власну історію, або розглянути антисемітизм, як глобальну проблему. Це може зменшити зрозуміле небажання учнів брати участь в обговоренні цієї теми з точки зору відповідного національного контексту;
- Слід мати на увазі той факт, що наші учні можуть відноситися до різних культур. Параграфи Декларації прав людини або національної Конституції можуть стати відправною точкою в обговоренні і допоможуть встановити домовленість. Одним з шляхів в розмові про традиції різноманітних меншин може стати звернення до прикладів з різних історичних і культурних контекстів. Одним з класичних прикладів, що спростовує існуючі стереотипи, може стати дослідження історії мирного співіснування і взаємовпливу християн, мусульман і євреїв в містах Кордова і Толедо в Іспанії 10-го сторіччя, де представники різних релігій жили, як добрі сусіди, обмінюючись ідеями і перекладаючи багато книг, зокрема, Біблію і Коран було перекладено на арабську мову, латинь та іврит. Хороший сучасний приклад позитивної взаємодії між різними релігійними групами в багатьох країнах – це міжконфесіональна діяльність.

Докладаючи освітніх зусиль у боротьбі з антисемітизмом, ми якомога більше повинні бути чутливі до різної національної специфіки, а також до таких чинників, як історія, культурний фон, і найбільш поширені в даній країні види антисемітизму. У той же час, з повагою відносячись до культурних і ментальних особливостей наших учнів, слід привчати їх конструктивно порівнювати свої погляди із світоглядом інших людей.

Готуючи урок на по темі антисемітизму, бажано задати собі наступні питання.:

- Ким є ваші учні? Що являють собою їх соціальні, культурні і політичні погляди?

- Чи мають вони попередній досвід у вивченні тем прав людини, толерантності та історії Голокосту?
- Якщо в цьому класі траплялися випадки проявів антисемітизму, з чим вони були пов'язані? Чи зустрічалися учні з антисемітизмом в ЗМІ, в своїх сім'ях, в інших соціальних кругах, або в молодіжних групах?
- Які види дискримінації і упередження існують в межах класу?
- Чи траплялося учням зустрічатись з нетерпимістю?
- Чи мали учні будь-які особисті контакти з євреями?

Вчителям, що мають уяву про всі ці чинники, буде значно легше реагувати на специфічні труднощі, що можуть виникнути під час занять.

4. Види антисемітизму: пропозиції для педагогів

Боротьба з антисемітизмом може бути особливо ефективною в тому випадку, коли викладачі добре знайомі з історією єврейського народу і антисемітизму. У цьому відношенні корисно пам'ятати, що антисемітські вирази і стереотипи часто використовуються несвідомо або проявляються у непрямих та замаскованих виразах. Нижче ми пропонуємо загальну інформацію про сучасні прояви антисемітизму, а також можливі шляхи боротьби з цим упередженням. Оглядову інформацію супроводжують практичні приклади і стратегії для відповіді на використання даних стереотипів. Ця інформація, проте, не є готовим планом уроку або викладацьким матеріалом.

4.1. Антисемітські стереотипи

Антисемітські стереотипи найчастіше грубо зображають євреїв, як істот небезпечних, неповноцінних, ворожих, створюють образ “чужого”, “іншого”, що зв'язується з дискримінацією, вигнанням, і переслідуваннями. Навіть позитивні стереотипи мають небагато спільного з реальними людьми та їх характеристиками. Це легше і, можливо, також зручніше, припустити, що всі члени якогось суспільства мають декілька загальних характеристик, чим визнати, що група складається з індивідуумів з унікальними особливостями. Якщо там і є схожість, це - продукт історії, що залежить від певних обставин і не є успадкованим, або природним і невід'ємним. Деякі люди використовують стереотипи з найліпшими намірами без антисемітських мотивів, прагнучи відродити романтичні образи євреїв, таких, наприклад, як “Скрипаль на Даху”, або “східно-європейський єврей”. У цьому контексті важливо зрозуміти, що історія антисемітської пропаганди, націленої на створення і зміцнення стереотипів, демонструє можливість використовувати у своїх цілях навіть позитивні стереотипи, наповнюючи їх іншим значенням. Для деяких людей, безневинні на вигляд зображення, символізують повний арсенал узагальнюючих і часто принизливих образів.

Для того, щоб стати незалежною і самостійною людиною, яка успішно і конструктивно взаємодіє в складному і неоднорідному оточенні, молодь повинна вчитися відрізняти і відкидати стереотипи, спрямовані проти будь-якої групи. Хороший педагог, замість того, щоб робити передчасні прості висновки, буде заохочувати учнів самостійно знаходити пояснення тому, чому люди відрізняються один від одного. Якщо молоді люди зможуть відкрити для себе оточуючий світ у всій його різноманітності, вони, можливо, відчують себе

досить впевненими, щоб приймати і поважати те, що відрізняє нас один від одного, це і буде бажаним освітнім результатом.

Практичні пропозиції

Якщо в класі під час уроку піднімається специфічний антисемітський стереотип, це необхідно використати, щоб перейти до розмови про те, що собою являє стереотипне мислення, як воно формується і звідки йде його історичне походження. В цьому відношенні, необхідно, щоб викладач проаналізував свої власні погляди на євреїв і запобігав стереотипів. Взагалі, відверта розмова про походження і вживання стереотипів може бути кориснішою, ніж простий обмін аргументами. Слід провести чітку межу між поняттями “факт” і “точка зору”. Є два види стереотипів: один, заснований на чистій фантазії, як наприклад ідея єврейської світової змови і контролю над світовими ЗМІ та всесвітніми фінансовими системами; та інший, що узагальнює і спотворює реально існуючі елементи. Показати наочно, як саме спотворюється дійсність, є найкращим шляхом руйнування цих теорій і стереотипів. Наприклад, якщо багато євреїв досягають видатних успіхів в певній професії, цей факт не повинен автоматично означати існування єврейського контролю в цій галузі. Як і не означає того, що євреї за природою більш здатні, або не здатні для певних професій. Немає ніякої різниці між єврейськими і не єврейськими професіоналами в будь-якій галузі.

Контрастні стереотипи з іншими підходами до ідентичності

Розмову з учнями вчитель може почати також з питань про їх власні різноманітні ідентичності. У своїх відповідях учні аналізують, якими вони є, що формує їх ідентичність, як впливають на них такі чинники, як стать, релігія, культура, мова, сексуальна орієнтація і походження, а також захоплення, інтереси, ідеали, особисті незначні переваги і пристрасті. Таким чином, учні можуть усвідомити, що кожна людина являє собою цілий світ, має неповторну індивідуальність, і жоден з нас не бажає бути підстриженим під одну гребінку. Соціалізація звичайно має вплив на нашу ідентичність, але навіть беручи активну участь в суспільному житті, кожен з нас відчуває свою особистість. Той факт, що ідентичності формуються під впливом як самовизначення, так і соціальної приналежності, повинен бути важливим елементом цього обговорення. Розуміння такого поняття і явища, як “ідентичність” допоможе учням протистояти механізму розподілення людей на “своїх” і “чужих”.

Представте різноманітність єврейського життя

Єврейське життя потрібно представити, як широкий спектр культурних, релігійних, і політичних традицій. Євреї – це багатоетнічна, багатокультурна і багатомовна група людей, з різним життєвим укладом, різними думками, так само, як протестанти, католики, мусульмани, або представники інших релігій. Вони живуть в багатьох різних країнах і значно відрізняються один від одного. Учні повинні усвідомити, що євреї - такі ж люди, як і всі інші, і їх належить сприймати саме такими. Не існує ніякого таємничого зв'язку між євреями, окрім того, що вони належать до одної релігії і культурної традиції, мають спільний історичний досвід і постійно переслідуються антисемітами. У класі можна навести приклади того, як проводить вільний час єврейська молодь в Європі та в Ізраїлі - грає у футбол, влаштовує вечірку з друзями, або влітку розважається на пляжах Тель-Авіва. Вивчаючи єврейську культуру і історію, можна присвятити уроки єврейським письменникам, художникам чи вченим, чиє життя

не вписується у рамки стереотипів, і чий біографії є прикладом складної взаємодії між самовизначенням і приписаною ідентичністю. Також може бути корисною розмова про діячів єврейського походження, які грали значну роль у національній історії відповідної країни, або про видатних євреїв-сучасників, можна розповісти про їх біографії, та обговорити їхні погляди на антисемітизм. Предметна розповідь про конкретних людей допоможе викрити механізм узагальнення і формування стереотипів.

Відрізнати несвідомий антисемітизм

Важливо допомогти студентам визнати випадки, коли вони ненавмисно використовують антисемітську мову або антисемітське сприйняття євреїв. Таке розуміння допоможе вирішити проблему і заохотить подальший ріст усвідомлення. Педагоги повинні вибрати відповідний час і контекст, щоб звернутися до цієї проблеми, або у особистому обговоренні, або з цілим класом. Якщо в класі є єврейські учні, викладачі повинні бути чутливі до будь-яких проблем, які можуть виникнути в контексті обговорень.

Не звертайтеся до неіснуючих стереотипів

Педагоги повинні бути обережні, звертаючись до ще невідомих їх учням стереотипів. Важливо пам'ятати про силу уяви і небезпеку того, що нові стереотипи можуть закріпитися у свідомості учнів. У світлі цього, ще більш важливо проявити обережність, звертаючись до антисемітських зображень і картин. Якщо ви все ж вирішили проводити роботу з ними, слід ретельно вибрати цей матеріал і проаналізувати кожну з його частин, щоб навчити учнів розличати і критично оцінювати кожний антисемітський опус.

Будьте обережні, застосовуючи зображення

У деяких підручниках можна зустріти анти-єврейські стереотипи. Такі приклади, там де вони є, слід обговорювати з учнями і критично оцінювати. Взагалі, говорячи про Голокост і антисемітизм, до застосування зображень треба підходити дуже обережно. Кожна картина має бути використана лише в певному контексті, слід пам'ятати про те, що сама по собі вона не відображує дійсність, а створена з певним наміром. Звернувшись до різних учнів у класі, можна довести, що різні люди часто бачать різні речі в тому ж самому зображенні.

4.2. Теорії змови

Теорії змови задовольняють потребу в простому поясненні складної дійсності, вимагаючи спростування багатьох фактів для того, щоб підтвердити їх внутрішню логіку і послідовність. Люди, що дотримуються таких поглядів, часто намагаються таким чином привернути до себе увагу, якої вони не в змозі отримати іншим способом. Деякі подібні теорії звинувачують "євреїв" в тому, що вони таємно керують різними галузями суспільного життя і, задовольняючи свої особисті інтереси, негативно впливають на розвиток суспільства, завдаючи людству не виправної шкоди. Євреї – це також козли відпущення, вони несуть відповідальність за всі нещастя на земній кулі.

На протязі всієї історії, теорії змови виявились надзвичайно гнучкими. У Європі, євреїв вже в середньовіччя звинувачували в тому, що вони породили

Чорну Смерть – епідемію чуми. На Близькому Сході, на відміну від цього, такі теорії з'явилися в тільки у 19-му сторіччі, з розвитком імперіалізму. Цьому сприяли так звані “Протоколи Сіонських старійшин”, об'ємна публікація, що розповсюджує брехливе твердження про фіктивну зустріч єврейських лідерів, які мають намір придбати владу на цілим світом. Цей документ став популярним в контексті антисемітських погромів в Росії на рубежі 19-го та 20-го сторіч. З тої пори “Протоколи” розійшлися по всьому світу і були перекладені на численні мови. Розповсюдженню таких теорій в наші дні сприяє Інтернет.

Віра в теорії змови - центральна властивість антисемітизму і одна з головних причин, чому антисемітизм відрізняється від інших форм дискримінації. На відміну від інших меншин, євреїв вважають могутньою і впливовою групою, саме на їх успішній інтеграції в різних суспільствах будується база для теорій змови. Традиційно, теорії змови були важливою частиною реакційних ідеологій і були пізніше сприйняті новими поколіннями. Такі погляди можна також зустріти серед лівих радикалів, також вони властиві ідеологіям декількох типів релігійного фундаменталізму. Іноді, антисемітські теорії змови використовуються в пануючій політичній тенденції, щоб перекласти на євреїв відповідальність за поточні труднощі і забезпечити суспільству універсального козла відпущення, або образ ворога, щоб проти нього об'єднатися.

Необхідність реагувати на теорії змови полягає в тому, що вони завдають шкоди не тільки тим, кого звинувачують в змові, вони також мають негативний вплив на тих, хто вірить в них: теорії змови породжують відчуження, посилюють в людині почуття відчаю та безсилля. Пропонуючи спрощені відповіді, теорії змови заважають людям при зіткненні з складними проблемами. У корені багатьох теорій змови лежить страх перед чимось невідомим і могутнім, нездатність зрозуміти значні події, відчуття того, що дійсність не піддатна твоєму контролю. Теорії змови можуть бути інтерпретовані, як психологічна стратегія, що нібито допомагає відновити контроль над лякаючою, незрозумілою дійсністю. Також це може бути шляхом висловити свій відчай і розчарування. Всі ці комплекси, страхи і потреби потребують серйозної уваги. Вчитель повинен запропонувати учням альтернативні стратегії поведінки в умовах непростой сучасної дійсності.

Практичні пропозиції

Антисемітські теорії змови претендують на всеосяжне пояснення у пошуках винного. Як правило вони містять деякі з наступних тверджень:

- євреї зображаються, як загроза суспільству;
- євреї звинувачуються в застосуванні таємних і огидних методів;
- євреї визначаються як чужерідний елемент (“інший”), що прагне стати впливовим і завдавати шкоди;
- лояльність євреїв до держави, де вони проживають, і людей інших релігій сумнівна.

Необхідно постійно працювати над тим, щоб наші учні в повній мірі усвідомили особливу логіку теорій змови і могли їй протистояти, оскільки це також перестерігає молодь проти спрощеного, чорно-білого бачення світу. Мета вчителя – підтримати впевненість учнів у собі, виховати в них здатність дати

раду відчуттям безпорадності і розладу та усвідомити свою незалежність від примітивної віри у зовнішнього ворога.

З'ясуйте, чому і дайте цьому назву

Якщо учні переказують в класі ті чи інші теорії змови, викладач повинен реагувати відповідно. Корисно вияснити фон (а також джерело) теорії специфічної конспірації, щоб запитати, чому учень зацікавився цією темою. Деякі педагоги вважають за краще не брати участь в дискусіях з учнями, тому що характерною рисою теорій змови є те, що вони важкі для спростування. Чим неймовірніше теорія, тим частіше вона подається, як доказ секретної конспірації. Обговорення потрібно направити на теорії змов в цілому, на з'ясування того, чому теорії змови такі привабливі, та на роз'яснення інших методів осмислення світу. Якщо учнів вабить до подібних теорій атмосфера містики і таємниць, вчителю слід знайти і запропонувати альтернативні і менш шкідливі шляхи для задоволення цієї потреби.

Навчить критичному і свідомому підходу до ЗМІ

Антисемітські пропагандистські відеоматеріали, інформація, доступна через Інтернет, карикатури і зображення в мас-медіа грають важливу роль в розповсюдженні теорій змови. Тому в учнях належить виховувати критичний підхід до засобів масової інформації, це допоможе критично аналізувати, вибирати і порівнювати інформацію, щоб бути здатним визначати та відкидати екстремістські гасла і теорії змови. Учні мають встановити критерії на те, яка інформація заслуговує довіри, а яка вимагає доказів. Це не означає, що використання певних ЗМІ потрібно заборонити. Скоріше навпаки, учнів потрібно заохочувати свідомо використовувати такі джерела інформації, як наприклад, Інтернет для конструктивних цілей і з критичним підходом, в тому числі, при дослідженні антисемітизму.

Прищеплюйте раціональний підхід і заохочуйте співучасть

Кожного разу, коли учень висловлює теорію змови, відносно, наприклад, сучасної політики, викладачі повинні працювати пліч-о-пліч, щоб мати змогу звернутися до до важких питань в контексті уроків суспільствознавства або політології. Студенти повинні мати можливість критично аналізувати міжнародні події, щоб зрозуміти, яке відношення вони мають до їх повсякденної дійсності. Вчитель повинен допомогти учням побороти ті комплекси, що забезпечують існування теорій змови і знайти аргументи для підсилення заснованої на дійсності орієнтації в світі, що можливо, лише коли мова йде про свідому та обізнану людину. В цьому відношенні, педагогам, можливо, слід пройти спеціальний курс навчання.

4.3. Антисемітизм і антисіонізм

Робоче визначення антисемітизму, приведені в Доповненні 1, можна вживати також для дефініції антисіонізму, щоб зрозуміти, що саме відрізняє антисіонізм від конструктивної критики Ізраїлю.

Існує декілька форм антисіонізму, але всіх їх об'єднує спільний підхід до Держави Ізраїль, що склався на основі антисемітських упереджень або анти-єврейської диспозиції. Критику ізраїльської політики не завжди слід визначати

як антисіоністську, або антисемітську, якщо ця критика нічим не відрізняється, по тону і мотивах, від критики будь-якого іншого уряду або держави.

Антисіонізм іноді проявляється в неприязні існування Держави Ізраїль, як єврейської держави. Тим самим, єврейському народу відмовлюється в праві мати свою державу. Антисемітська підоснова цих поглядів очевидна, оскільки при цьому ніхто не заперечує право на самовизначення інших націй, *“Дійсно, теоретично людина може бути антисіоністом без того, щоб бути антисемітом, але тільки в тому разі, якщо вона стверджує, що всі національні рухи є злом, і всі національні держави потрібно відмінити”*, пише Йегуда Бауер, один з всесвітньо відомих дослідників Голокосту і антисемітизму. *“Але якщо людина стверджує, що Фіджі мають право на незалежність, і таке ж право є в малайців, або болівійців, лише євреї не мають ніякого такого права, тоді ми маємо справу з антисемітом, оскільки лише євреїв він виділяє з націоналістичних причин; тож ця людина – антисеміт, з сильною підозрою, що він також і расист.”*⁸ Іншими словами, якщо цілі і поняття сіонізму не відрізняються від цілей будь-якого іншого національного руху, який також проголошує право на самовизначення, важко пояснити чому саме єврейський націоналізм – сіонізм - вибирається для такої критики, і чому не критикується націоналізм взагалі.

Інші форми антисіонізму не зосереджуються на існуванні Ізраїлю, але й на тому, що нібито криється за фактом його створення. Спираючись на думку, що панувала в комуністичних країнах протягом Холодної Війни, сіонізм визначається, як форма розвинутого імперіалізму і колоніалізму. Однак саме сіонізм ніколи не прагнув економічно експлуатувати іншу країну. Скоріше сіонізм виник, як відповідь на ситуацію, коли європейський антисемітизм сприймався євреями, як дійсна загроза, а тодішня Палестина вважалася безпечнішим місцем, де євреї будуть у себе вдома.

В Ізраїлі, як і в інших країнах, представники меншин іноді стикаються з нетерпимістю і дискримінацією. Ізраїль часто критикувався за дискримінацію його не єврейських громадян. Але така критика переходить всі межі, коли Ізраїль зображається як расистська держава, що нагадує Третій Рейх або режим Апартеїду у Південній Африці. Такі ствердження пропускають повз уваги основні історичні відмінності. Тоді як згадані режими законодавчо підтримували расизм і були засновані на ідеології расистської переваги, Ізраїль, де хоча і проголошується єврейський характер країни, є демократичною державою, де знайшли свій дім люди з усього світу, з різними культурними традиціями, і де проблеми нетерпимості і дискримінації можуть відкрито обговорюватися і вирішуватися.

Практичні пропозиції

Одна з цілей навчання відповідній реакції на антисіонізм полягає в тому, щоб дати учням можливість порівнювати та бачити різницю. Наприклад, можна запропонувати учням розкрити суперечність думки, що всі євреї належать до Ізраїлю (при тому, що Ізраїль визначає себе, як “єврейська держава”). В першу

⁸ Йегуда Бауер, “Проблеми сучасного антисемітизму” (англ.), 2003, <<http://humwww.ucsc.edu/JewishStudies/docs/YBauerLecture.pdf>>.

чергу, кожний індивідуум сам для себе визначає, кому він належить. До того ж, можна по-різному оцінювати різні фактори, такі, як сьогоденна політика ізраїльського уряду, сучасне ізраїльське суспільство, походження сіоністського руху та історичні події, що привели до заснування Ізраїлю.

Заклик до співчуття

Багато євреїв відчувають загрозу антисемітизму. Навіть якщо представники більшості в суспільстві не бачать в сучасному антисемітизмі проблеми, яка загрожує існуванню єврейського життя в Європі, з точки зору меншин це виглядає інакше. Слід зробити спробу зрозуміти цю точку зору, але без того, щоб виставляти євреїв жертвами. Зрозуміло, що багато євреїв відчувають себе безпечніше в єврейській державі, де вони не складають меншину під загрозою. Наприклад, класу можна запропонувати проаналізувати текст, написаний людиною, що пережила Голокост, або була жертвою злочину на ґрунті ненависті, і потім спитати учнів, чи не вважають вони, що ці люди відчувають себе безпечніше в єврейській державі. Окрім того, у спробі спростувати уявлення про сіонізм, як імперіалістичний рух, можна дати учням додаткову інформацію про історичні, релігійні і культурні причини прихильності євреїв до Ізраїлю.

Досліджуйте історію

Вчитель може обговорити з учнями, як і чому розвивався сіоністський рух в контексті ери націоналізму і сучасного антисемітизму. Для того, щоб зрозуміти динаміку розвитку, можна розповісти про те, як сприймався сіонізм в 19-му та 20-му сторіччях, і які суперечки він викликає в наші дні. В свій час існували різні підходи до сіонізму, починаючи від соціалістичного сіонізму до багатьох форм релігійного сіонізму. Перед Другою світовою війною, прихильники культурного сіонізму, наприклад, прагнули відродити єврейську культуру в межах Європи, без заклику до створення єврейської держави. Дехто визначав сіонізм як національно-визвольний рух, під впливом польського національно-визвольного руху в 19-му сторіччі. Інші робили висновки з невдалих спроб асиміляції євреїв в другій половині 19-го сторіччя і пізніше.

Дуже корисно розглянути деякі єврейські біографії для того, щоб впевнитися в тому, як по-різному євреї сприймають свою ідентичність. Один такий приклад - сімейство Гершома Шолема (1897-1982), німецького єврея, що перебрався до Палестини і пізніше став знаменитим дослідником. Якщо Гершом (в Германії його звали Герхард) став сіоністом, три його брати вибрали різні шляхи. Його брат Вернер був одним з представників комуністичної партії в німецькому Рейхстагу наприкінці 1920-х років і загинув в концтаборі Бухенвальд у 1940; його брат Єріх був членом ліберальної партії і представляв в ній інтереси асимільованих євреїв; старший брат, Рейнгольд був, у свою чергу, німецьким націоналістом. Інший приклад – Росія, де євреї по-різному відповіли на погроми 19-го сторіччя. Деякі з них бачили вихід в еміграції та приєднанні до діаспори в Сполучених Штатах, інші шукали рішення в сіонізмі або соціалізмі, або залишаючись в Росії, або пробуючи емігрувати до Палестини. У той же час, багато російських євреїв, що солідаризувалися з комунізмом, критикували сіонізм подібно до всіх інших, на їхню думку, буржуазних національних рухів. Розглядаючи всі ці приклади, учні можливо усвідомлять, що різні євреї, в різні часи по-різному визначали свою ідентичність, і що лише примітивній

антисемітизм заперечує цю різноманітність, маркіруючи людей тільки як “євреїв” не дивлячись на їх самовизначення.

Крім того, можна обговорити єврейський погляд на створення Держави Ізраїль після Голокосту, при умові, що учні вже мають базові знання про Голокост. Можна розповісти про основні рухи в межах сіонізму і їх вплив на ізраїльське суспільство, підкреслюючи той факт, що соціалізм з його прагненням побудови рівноправного суспільства був надзвичайно популярним у впливових сіоністських колах, і що лише деякі з ультра-ортодоксальних євреїв розходились в думках з сіонізмом.

Ознайомивши учнів з усіма цими факторами, ми можемо сподіватись, що вони надалі зможуть уникнути помилкових узагальнень і порівнянь.

4.4. Конфлікт на Близькому Сході і антисемітизм

Як тільки посилюється напруженість на Близькому Сході, так тут же збільшується число антисемітських інцидентів в Європі, Північній Америці та інших частинах світу, тому можна припустити, що є зв'язок між обома цими явищами. Цей зв'язок часто приводить до висновку, що або євреї, або Ізраїль несуть відповідальність за антисемітизм, отже, як тільки встановиться мир на Близькому Сході, зникне проблема антисемітизму. Однак історія показала, що це не так просто: антисемітизм завжди був проблемою, на яку євреї не могли позитивно вплинути і яка продовжує бути проблемою більшості суспільства.

Збалансований аналіз Близькосхідного конфлікту може, однак, привести до визнання правомірності палестинських претензій і зіткнення ізраїльських інтересів з палестинськими. Молодь у цьому випадку може солідаризуватися з палестинцями, тому що молоді люди часто прагнуть підтримати того, кого вони сприймають як слабкішу сторону. Учні мають усвідомити, що критика політики ізраїльського уряду легітимна і не обов'язково повинна сприйматися, як антисемітська – врешті-решт, ця критика висловлюється як євреями, так і не євреями, як в самому Ізраїлі, так і за його межами. Але при тому, що кожен має законне право не погоджуватися з політикою цієї країни, критика Ізраїлю досить часто спирається на подвійні стандарти і виходить за межі здорового глузду.

Конфлікт часто сприймається через призму вже існуючих антисемітських переконань, зв'язаних з традиційними антисемітськими кліше. Таким чином, те, що починається, як критика ізраїльської політики, надалі супроводжується зверненням до повного арсеналу антисемітських стереотипів і літератури, що була створена на протязі сторіч і зараз використовується проти Ізраїлю. Результатом цього процесу може стати переконання, що ізраїльська політика – це спроба за чужий рахунок імперіалістичними методами придбати владу над цілим світом, що ізраїльські солдати особливо кровожерні т.п. Як не дивно, але ми спостерігаємо, як антиєврейські карикатури, створені християнами у середньовічній Європі, знов з'являються на сторінках арабської преси. Ці зображення повторюють дикі ствердження, що євреї використовують кров мусульманських немовлят для ритуальних цілей. Переклад і адаптація таких

вікових міфів у різних контекстах - явище, що робить антисемітизм могутньою силою.

Інша проблема полягає в тому, що часто сприймає євреїв перш за все як жертв антисемітизму і Голокосту. У світлі цієї ситуації, існує підсвідоме припущення, що євреї, що пройшли через неймовірні страждання, мають бути кращими за інших, з вищими, ніж у всіх, моральними стандартами. Це поширене спрощення ролі євреїв приводить до суперечливих висновків, оскільки жертви Голокосту очевидно не можуть бути об'єднані з ідеєю єврейського державного існування і воювати за свою незалежність. Якщо євреї - по суті жертви, то як можуть вони нести страждання палестинцям або населенню Лівана? У відповідь на цю відмічену суперечність можна спостерігати наступні приклади дебатів про євреїв. У першому випадку Голокост ототожнюють з сучасними конфліктами і стверджують, що ізраїльська політика позбавляє права на роль жертви, наприклад, Анну Франк (нібито страждання в'язнів Аушвіца та інших таборів смерті можуть бути темою суперечок). В іншому разі це протиріччя вирішують, пов'язуючи нацистських злочинців з Ізраїлем. І якщо ізраїльські політики порівнюються з Гітлером, а ізраїльські солдати - з СС, то ізраїльська політика щодо палестинців неминуче пов'язується з систематичним масовим вбивством євреїв нацистським режимом. Такі агресивні порівняння не тільки несправедливі і історично помилкові, вони до того ж, аж ніяк не сприяють порозумінню і рішенню конфлікту на Близькому Сході. Вони скоріше, являються спробою не тільки використати конфлікт на Близькому Сході, як виправдання для антисемітизму, але і як засіб покласти кінець увічненню пам'яті жертв Голокосту, яке викликає у деякого неприємні емоції.

Маючи на увазі постійність і розповсюдженість суспільних дебатів про Ізраїль, його існування і політику, досить ймовірно, що дискусія на цю тему рано чи пізно виникне у класі. Між різних проявів антисемітизму, антисіонізм є чи не найменше дискредитованим, оскільки надзвичайно тонка лінія пролягає між антисемітським антисіонізмом і критикою політики Ізраїлю. Ми можемо, на жаль, спостерігати, як антисіонізм болісно затронув єврейські громади і навіть єврейських дітей в багатьох європейських країнах. Негативне відношення до Ізраїлю проектується на всіх євреїв. Дії, спрямовані проти ізраїльської політики, часто переносяться на євреїв, єврейські заклади і установи по всьому світу. Євреї, незалежно від того, ким вони сами себе вважають, все ще часто сприймаються деякими людьми, як громадяни Ізраїлю. І тут ми маємо чітко пояснити, що ніяка політична напруженість, ніякі дії ізраїльського уряду або армії ні в якому разі не виправдовують антисемітизм або напади на євреїв, або не євреїв, ізраїльтян чи не ізраїльтян, згідних, чи не згідних з політикою Держави Ізраїль. Жоден з цих критеріїв не впливає на право кожної людини на фізичну недоторканність.

Практичні пропозиції

Викладач повинен представити історичні факти з цієї теми так об'єктивно, як тільки можливо, пам'ятаючи про те, що зображення, використані в цьому контексті, можуть носити відверто антисемітський характер.

Задовольніть необхідність всебічно обговорити тему

Враховуючи значення проблеми, учням потрібно дати можливість дізнатися якомога більше про цей конфлікт, особливо про його історію. Збалансована та правдива інформація може вплинути у вірному напрямку на погляди деяких з них і застерігти від антисемітських пояснень. Чим більш обізнаними стануть учні, чим більш вони зрозуміють заплутаність і специфічні характеристики конфлікту, історичні обставини його виникнення, а також болісність його для обох сторін, тим надійніше вони будуть прищеплені проти брехливих порівнянь або спрощених висновків. Замість того, щоб множити образи і обурення, треба дати учням можливість дізнатися про тих людей, які приєднуються до різноманітних ініціатив, націлених на співіснування і мирний процес. В той же час, викладач повинен ясно підкреслити, що немає жодної підстави для порівняння цього конфлікту із Голокостом. Голокост не був конфліктом між німцями і євреями, але був лише продуктом антисемітизму.

Визнайте, що важко знайти рішення

Антисемітизм пропонує легкі рішення до складних питань. Отож корисно визнати, що деякі проблеми можуть так і залишатися нерозв'язними. Політики, мирні активісти, і різноманітні експерти в різні часи неодноразово намагались знайти рішення конфлікту на Близькому Сході і мали тільки частковий або тимчасовий успіх. Тому не реалістично припускати, що рішення може бути знайдено в класі під час уроку. У цьому випадку, педагоги мають допомогти молоді навчитися приймати суперечності, нерозв'язані проблеми і непросту соціальну дійсність.

Створіть усвідомлення про антисемітські підходи до конфлікту і навчить відповідати на них

Викладачі повинні зробити своїх учнів обізнаними про прояви антисемітизму в обговореннях конфлікту на Близькому Сході, в тому числі і в ЗМІ. Учні мають оцінити можливість відвертого і прямого обговорювання цієї проблеми. З цієї точки зору, варто також обговорити з ними проблему подвійних стандартів.

- В який спосіб і чому використовуються подвійні стандарти?
- Що самі учні думають про це? Чи може бути це морально виправданим або корисним щодо розуміння конфлікту?

Якщо учні мають вже базові знання про функціонування теорій змови і різних антисемітських стереотипів, ці знання можна використовувати, щоб розпізнати антисемітські вислови в розмові про Ізраїль. Ефект буде значно сильніше, якщо безпосередньо учні самостійно визначають антисемітські твердження і продемонструють здатність знайти різницю між виправданою та необгрунтованою критикою.

Виправити спотворену картину

Не дивлячись на те, що конфлікт широко обговорюється в пресі, це не завжди забезпечує правдиву інформацію про його історичні причини. Деякі повідомлення створюють спотворене зображення Ізраїлю, не згадуючи той факт, що Ізраїль - це різноманітне і демократичне суспільство. При першій-ліпшій можливості, викладачі повинні зробити все, щоб зрівноважити цей процес. Наприклад, можна запропонувати учням зробити дослідження про різні політичні партії і думки в Ізраїлі. Проводічи це дослідження, учні мають змогу

усвідомити, що Ізраїльське суспільство не є монолітним об'єктом і що безглуздо та невинувато говорити про всіх ізраїльтян узагальнено. Якщо учні обговорюють ізраїльську політику відчужено, в загальному контексті, педагог повинен звернутися до їх емоцій і пробудити співчуття, звернувши увагу на те, що значить для багатьох ізраїльтян життя під постійною загрозою терористичних актів-самогубств. Для розуміння конфлікту також важливо визнати існування в багатьох країнах регіону агресивного, заснованого на антисемітських стереотипах, анти-ізраїльського настрою, і що саме це задає загальний тон у політичній дискусії, в якій беруть участь політичні еліти і лідери різних країн. Від деяких політичних лідерів регіону можна навіть почути заклики до повного знищення держави Ізраїль. Така ж спотворена картина виникає, коли мова йде про непримиренні суперечності між Ісламом, Заходом та Ізраїлем. Учням важливо розширити свою уяву про те, що діється в світі, включаючи відносини різних країн з Ізраїлем. В цьому плані, варто розповісти про те, як мусульмани таких країн як Боснія і Албанія, а також особисто турецький консул на острові Родос, захистили євреїв під час Другої Світової війни.⁹

Багато було б, щоб учні зрозуміли, що антагонізм між ізраїльтянами і палестинцями – це наслідок територіального конфлікту. Культура і релігія стали засобами боротьби у цьому конфлікті, але у жодному випадку – не вони стали його причиною.

4.5. Антисемітизм і Голокост

Окрім прямого заперечення Голокосту, робляться інші, не менш небезпечні спроби зменшити, спростити і принизити Голокост. Розглядання Голокосту в контексті і в порівнянні з іншими подіями в історії – досить неоднозначна справа. Вона може привести до кращого розуміння історичної дійсності, але не в тих випадках, коли порівняння засноване на перекручуванні фактів. Такі спотворення фактів нерідко відбуваються, коли Голокост і пов'язана з ним символіка, використовуються недоречно, без всякого зв'язку з увічненням пам'яті жертв або вивченням історії. Сумно відомі приклади цієї тенденції – це діяльність рухів за права тварин або проти абортів, які використовують термін “Голокост”, щоб привернути увагу до своїх специфічних проблем. Подібні порівняння можна сприймати тільки як несправедливість і блюзнірство у відношенні до факту вбивства європейських євреїв, що можуть сприяти лише приниженню Голокосту.

Спрощені посилання на Голокост, жарти з цього приводу можуть бути свідомо антисемітськими, якщо це зроблено, щоб образити і принизити євреїв. До Голокосту зараз звертаються прихильники як традиційних, так і сучасних напрямків антисемітизму. Наприклад, деякі "дослідники" об'єднують Голокост з антисемітською теорією змови, намагаючись довести, що це - “єврейська справа” і шлях до досягнення ще більшої влади і багатства. Найбільше обурення в цьому контексті викликає дика ідея “індустрії Голокосту”, нібито керованою самими євреями. Але і крім цього, навколо Голокосту зосереджуються і еволюціонують нові форми антисемітизму. Зображення і посилання, зв'язані з

⁹ Див. Інформацію про фотоекспозицію фотографа Нормана Гершмана “БЕСА – код честі. Албанські мусульмани – рятівники євреїв під час Голокосту”, на веб-сайті Яд Вашем, <http://www1.yadvashem.org/about_yad/what_new/gershman/temp_index_whats_new_Gershman.htm> l>.

"Шоа" (Голокостом) використовуються в полеміках проти Ізраїлю. Більш того, нелегкий процес усвідомлення індивідуальної та національної відповідальності за Голокост в деяких країнах приводить до того, що було визначене, як "вторинний антисемітизм", тобто, форма антисемітизму, що виникає внаслідок Голокосту. В основі цього антисемітизму – відмова євреям у праві вважатися жертвами Голокосту. Агентство Основних Прав ЄС визначає вторинний антисемітизм, як "форму того ж антисемітизму, який є оборотною стороною табу на вирази антисемітизму. Це поняття стосується перш за все антисемітизму в Австрії і Німеччині, де вторинний антисемітизм розглядається, як реакція на дебати про національну ідентичність та відповідальність за злочини націонал-соціалізму. Використовуючи старовинні стереотипи про єврейську владу та вплив на ЗМІ, носії вторинного антисемітизму звинувачують євреїв в тому, що вони маніпулюють німцями або австрійцями, експлуатуючи почуття провини."¹⁰

Педагоги мають привернути увагу до таких тенденцій в школі перш за все тому, що це має пряме відношення до увічнення пам'яті про Голокост. Останні з тих, хто залишився в живих, досягли похилого віку, тому дуже важливо, щоб молоді покоління свідомо зробили все для зберігання пам'яті про Голокост. Спроби спростити і принизити Голокост заважають цим зусиллям. Вони також небезпечні тим, що ставлять під сумнів сучасний процес критичного усвідомлення національної історії, процес, який має зробити Голокост частиною колективної пам'яті Європи і людства. Треба прагнути того, щоб наші учні мали бажання і змогу приєднатися до цього процесу і підтримувати його разом з молоддю інших країн.

Практичні пропозиції

Кращий спосіб протистояти тенденціям принизити і спростити Голокост – зробити все можливе для поліпшення навчання про Голокост. Художня і історична література, дискусії і самостійні дослідження про Голокост – все це вчитель повинен зробити привабливим і цікавим для учнів. У цьому контексті необхідно, щоб учні усвідомили, що Голокост є ключовим фактом не тільки європейської, але й всесвітньої історії, і подією, яка "істотно вплинула на основи цивілізації"¹¹. Щодо боротьби проти вторинних форм антисемітизму, вона може стати більш ефективною, якщо запропонувати учням приєднатися до численних міжнародних ініціатив, які мають місце в цій галузі, зокрема, на рівні міжнародних шкільних проєктів. Все це робиться для того, щоб наші учні усвідомили, що ні антисемітизм, ні Голокост не є виключно єврейськими проблемами.

¹⁰ "Антисемітизм: сумарний огляд ситуації в Євросоюзі за 2001-2005", Європейське об'єднане агентство фундаментальних прав (у минулому - Європейський центр моніторингу у справах расизму та ксенофобії), відновлена версія грудня 2006 (англ.). <fra.europa.eu/fra/material/pub/AS/Antisemitism_Overview_December_2006_en.pdf>.

¹¹ "Декларація Стокгольмського міжнародного форуму, присвяченого Голокосту", Робоча група міжнародного об'єднання у справах викладання, дослідження та увічнення пам'яті Голокосту (Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance, and Research), <<http://www.holocausttaskforce.org/about/index.php?content=stockholm>>.

Протидія ненавмисному приниженню Голокосту

Іноді учні роблять легковажні заяви, що спрощують Голокост, але найчастіше трапляється, що вони просто повторюють чужі слова, що їх десь почули, або прочитали. У таких випадках заохочуйте учнів до того, щоб вони обміркували і критично оцінили те, що почули і повторили. Якщо в результаті виявляється, що учень порівняв якусь подію з Голокостом, тому що вона його зачепила і дуже схвилювала, але він відчув недолік слів і виразів, щоб виразити свої думки, то в цьому разі вчитель може допомогти учневі у пошуку альтернативних шляхів виразу його інтересу до цієї проблеми. Якщо учень зв'язує інші події з Голокостом невідповідним чином, викладач має забезпечити учня інформацією, необхідною для того, щоб спростувати помилкові порівняння. Якщо ж учні відчують, що порівняння з Голокостом - це єдиний шлях викликати співчуття до страждань інших людей, клас повинен обговорити, чи можна користуватися трагедією Голокосту, як вимірвальним інструментом навіть для благородних цілей. Крім того, педагог може серйозно обговорити з учнем хвилюючи його теми окремо.

Активно готуйтеся до меморіальних днів, присвячених Голокосту

Підготовка меморіальних днів Голокосту в школах йде на користь учням, тому що викликає активне співчуття до жертв. Зустрічі з реальними людьми, що пережили Голокост, знайомство з їх історіями, роблять учнів чутливим, привчають поважати пам'ять. Яскраві особисті приклади допомагають молоді усвідомити значення Голокосту для людства. Також може бути рекомендована краєзнавча дослідницька діяльність про історії реальних людей, чий імена нам відомі (наприклад, колишніх єврейських мешканців міста або регіону, колишніх єврейських викладачів або учнів школи). Більш детальні пропозиції можна знайти в посібнику *“Як підготувати День Пам'яті Голокосту: пропозиції для працівників освіти”*¹², що виданий на 13 мовах.

Забезпечте учнів реалістичними і пізнавальними завданнями

Часом приниження, або спрощення Голокосту можуть бути ознакою неспроможності зрозуміти і усвідомити цю важку тему. Вчитель не може не вважати на те, що ця тема неминуче вимагає від людини звернення до глибинних питань життя і історії, і це може привести до внутрішнього конфлікту учнів, які хочуть бути патріотами своєї країни, навіть якщо відомо про співпрацю її громадян з нацистами під час війни. Вчитель повинен дати учням можливість обговорювати і досліджувати всі питання, що в них виникають, щодо Голокосту. Врешті-решт, учні повинні винести з уроку не відчуття непосильного тягару, а впевненість в тому, що вони можуть зробити свій внесок як у вітчизняний, так і в міжнародний процес дослідження і увічнення пам'яті цієї події. Можна сподіватися, що учні, залучені до проектів або досліджень, присвячених Голокосту, не залишаться і надалі байдужими до цієї теми. Викладач повинен зробити наголос на відповідальності, а не на відчутті вини.

4.6. Заперечення Голокосту

¹² Див. прим. 2 *“Як підготувати День Пам'яті Голокосту: пропозиції для працівників освіти”*

Часткове або повне заперечення Голокосту, як це, наприклад, було зроблено на державній конференції в Тегерані в грудні 2006, - приклад самої екстремальної форми історичного ревізіонізму. Це подається як псевдо-науковий перегляд загальновідомих і документально обґрунтованих даних про геноцид, здійснений нацистами протягом Другої світової війни. Заперечувачі Голокосту видають себе за вчених, що займаються законним, неупередженим пошуком і дослідницькою діяльністю виключно в інтересах встановлення історичної "правди". Деякі переконані, що, Голокост – міф, і тому всі пов'язані з ним відчуття горя, співчуття і поняття відповідальності - штучні, траур і пам'ять - незаконні, а пошук правосуддя і відновлення справедливості до жертв - безглузді. Інші, визнаючи факт переслідування і дискримінації євреїв в Третьюму Рейху, заявляють в той же час, що антисемітська політика націонал-соціалістичного режиму була у значній мірі законною відповіддю на єврейські злочини і нелояльність, або стверджують, що число убитих євреїв було фактично набагато меншим, ніж прийнято вважати. Прирівнювання Голокосту до інших подій світової війни також заперечує специфічні характеристики і виключність цього явища.

Заперечення Голокосту навмисно спотворює історичні факти і відмовляється визнати переслідування євреїв нацистами та їх приспівниками під час Другої світової війни. Деякі з заперечувачів додають до цього ще один надуманий антисемітський аргумент про те, що "міф про Голокост" забезпечив з боку Заходу, і особливо США, підтримку для створення і кошти для існування Держави Ізраїль. Інші теорії конспірацій також охоче підхоплюють ці ідеї, зокрема стверджуючи, що у Голокості винні самі ж євреї, або навіть, що євреєм був сам Гітлер.

Ті, хто безпосередньо здійснював Голокост, прагнули не залишати за собою слідів. Частково вони цього досягли. Заперечення Голокосту по суті є завершенням цього плану. Тому воно заборонено законом в багатьох країнах. Багато хто думає, що існує моральний і громадянський обов'язок давати відсіч у кожному випадку заперечення Голокосту для того, щоб захистити не тільки пам'ять жертв, а й історичну справедливість. Якщо учень ставить під сумнів Голокост або підтримує ідеї, тих, хто його заперечує, це може бути ознакою причетності його до екстремістської діяльності, або як мінімум, приверженості до екстремістських ідей. Заперечення Голокосту продовжує бути головним елементом ідеологій багатьох ультраправих груп, а також поширеним серед деяких релігійних фундаменталістів. Недавні події в міжнародній політиці показують, що заперечення Голокосту набуває політичного характеру і використовується в антисемітських заявах і погрозах проти Ізраїлю. І хоча іноді учні можуть виражати такі погляди просто з духа протиріччя, однак ймовірно, що такі заяви відображають знайомство з тими чи іншими антисемітськими теоріями. Тому дуже важливо дати відсіч запереченню Голокосту.

Практичні пропозиції

Так само як і теорії змови, заперечення Голокосту по суті засновано на брехні. І хоча необхідно протиставити цьому історичні документи і факти, будь-яка дискусія про те, чи був Голокост або ні, буде не тільки недоречною, але й малопродуктивною, оскільки кожний представлений факт неминуче зіткнеться з новою брехнею. Принципіальних антисемітів, що свідомо заперечують

Голокост, навряд чи переконає правдива інформація. Тому вчителю слід подбати про те, щоб ті, що виражають подібні погляди, не домінували в дискусії, і щоб учні зрозуміли, чим небезпечно заперечення Голокосту і чому йому необхідно дати відсіч. Один з шляхів до цього полягає в тому, щоб представити учням недавні політичні зусилля, націлені на законодавчу заборону заперечення Голокосту і аргументи, використані в цьому контексті. Один з недавніх прикладів тому - рішення структури ЄС про боротьбу з расизмом і дискримінацією, де говориться: “Прилюдне схвалення, заперечення або відверта тривіалізація геноциду, злочинів проти людства і військових злочинів будуть визнані порушенням закону, якщо це порушення спрямоване проти групи людей із-за їх раси, кольору, релігії, національного або етнічного походження.”¹³

Виявіть і зрозумійте мотивацію учнів

Перш ніж починати обговорення за участю учнів, які тримаються подібних поглядів, бажано поговорити з ними індивідуально для того, щоб виявити їх особисті причини для заперечення Голокосту. Цю бесіду можна зосередити на особистих питаннях, як наприклад, “Чому ти так сказав? Звідки отримав цю інформацію? Чому для тебе це важливо? Чого ти хочеш досягти, кажучи це?” Протягом такої співбесіди, можливо ми знайдемо відповідь на те, чим пояснюється даний випадок заперечення Голокосту. Вчитель може також спробувати переконати учня переглянути свої погляди, підкресливши, що багатьом людям доводилося визнавати свої помилки і в цьому немає нічого особливого. Якщо вчитель бачить, що підліток просто намагався повернути до себе увагу через цю провокацію, то слід подумати про те, як надати учневі можливість придбати увагу і впевненість в своїх силах більш конструктивним шляхом.

Уникайте обговорення претензій заперечувачів, але не уникайте обговорень

Обговорення конкретних претензій може справити враження законності антисемітської риторіки і, як правило, не приводить ні до яких результатів. Замість того учні мають бути забезпечені можливістю посперечатися, обговорити проблему, розвинути свої погляди, дослідити складні питання і т.п.. Це, можливо, і стане позитивним досвідом, що дасть змогу побачити, що Голокост – це тема, яку можна і потрібно обговорювати і обговорювання може бути захоплюючим і цікавим – зрозуміло, при умові, що ми впевнені в реальності цієї події. Можливо варто відвідати місцевий архів або запитати компетентного історика про те, які питання з приводу Голокосту останнім часом піднімаються в академічних дослідженнях, які джерела використовують історики і архівісти. Щоб запобігти появі заперечення Голокосту в шкільних стінах, може бути корисним також запросити на зустріч з учнями очевидця, що пережив Голокост, кого-небудь з авторитетних працівників освіти або представників місцевого керівництва.

¹³ “ ЄС: Загальні законодавчі установки проти расизму і ксенофобії”, Німецьке представництво Євросоюзу, прес реліз, 20 квітня 2007
<http://www.eu2007.de/en/News/Press_Releases/April/0420BMJRassismus.html>.

4.7. Антисемітська символіка

Для багатьох учнів важливо і "круто" солідаризуватися з якою-небудь групою. Намагаючись вписатися в групу, вони іноді можуть несвідомо використовувати символи, які мають додаткове антисемітське значення. Тоді як деякі з підлітків не підозрюють про антисемітське значення цих символів і розуміють їх інакше, інші використовують їх свідомо, тобто, як код, відрізняючий знак для визначення причетності до групи, або установи антисемітського або екстремістського напрямку, як наприклад, молодіжної організації неонацистів. Символіка реакційних екстремістів є за визначенням антисемітською, тому що антисемітизм є основою відповідних ідеологій. Через те багато з цих символів в деяких країнах заборонені законом. Крім того, антисемітські та анти-ізраїльські символи також використовуються лівими і релігійними фундаменталістськими рухами, які нерідко уживають їх поруч з анти-американськими символами.

Антисемітські символи можна зустріти в картинах, карикатурах, числах, літерах, музиці, окремих фразах, або релігійних і міфічних символах, які мають більш ніж одне значення. Не всі з них так легко впізнати, як свастику і прапор націонал-соціалістів. Навіть кольори можуть використовуватися, як антисемітські повідомлення. У Німеччині, наприклад, чорний колір, червоний колір і білизна – кольори прапору Німецької Імперії (1871-1918) - використовуються, щоб визначити право-екстремістський політичний напрямок.

Використання антисемітських символів - це політична техніка, яка використовується для формування групової ідентичності і визначень "свій-чужий". Свідома демонстрація таких символів на людях, наприклад, в школі, як правило, означає спробу буквально вплинути на суспільну атмосферу. Крім того, що ці символи є внутрішніми кодами реакційних екстремістських груп, такі символи і коди також допомагають зусиллям реакційного екстремістського табору створити міжнаціональну мережу.

Крім того, вчитель повинен відзначити, що антисемітські гасла і зображення розповсюджуються також через популярна музику. Зрозуміло, що ця область знаходиться поза контролем педагога, проте важливо мати її на увазі.

Практичні пропозиції

Звернення до цієї проблеми вимагає розуміння причин використання певних символів. Залежно від обставин, можна розглянути кілька підходів. Для педагогічного підходу важливо бути обізнаним про динаміку групи і підходити до кожного з її членів особисто, враховуючи їх різні ієрархічні позиції в межах групи і різні обставини кожного індивідуального випадку. Такий обережний підхід вимагає сконцентрованих зусиль і не може бути зроблений одним лише вчителем. Тісна співпраця з колегами, шкільною адміністрацією, органами правоохорони і громадою необхідні, якщо ми прагнемо вирішити проблему у найбільш відповідальний і ефективний шлях.

Батьків також потрібно залучити в цей процес. Багато з них обізнані про існування екстремістських і жорстоких відеорозваг, але вони часто відчувають недолік знання про те, якими витонченими можуть бути прояви антисемітизму і екстремістських політичних поглядів. Наприклад, багато хто не знає, що певні

модні бренди (наприклад, білі шнурки в чорних черевиках), або деякі музичні групи поширюють символіку нео-нацистського характеру. Така неявна декларація політичних пристрастей робить моду і музику чимось більшим, ніж просто виразом смаку.

Викладачам і батькам слід бути краще інформованими про значення різних символів.

Серед найбільш розповсюджених символів можна назвати:

- 88: цей номер використовують певні групи, щоб представити слова “Heil Hitler”, тому що "H" – восьма буква в алфавіті;
- 18: цей номер використовують певні групи, щоб представити ім'я Adolf Hitler, ("A" – перша. "H" – восьма буква в алфавіті);
- 14 слів: “Ми повинні захистити існування наших людей і майбутнє білих дітей” (“We must secure the existence of our people and a future for white children”) - кредо Давида Лейна, неонациста і члена терористичної групи "Порядок" ("The Order"). Використовується як вітання, з'являється на обкладинках компакт-дисків і на одязі;
- 666: число, що в першу чергу використовується сатаністами, в екстремістських кругах з'являється, як символ єврейського Антихриста. З цієї точки зору євреї зображаються, як представники сил зла і Сатани;
- ZOG: аббревіатура, що означає “Уряд, окупований сіоністами ” ("Zionist Occupied Government") і визначає країни в Північній Америці та Європі, що нібито таємно управляються Ізраїлем. Символ часто використовують у фразах “Зупинити ZOG!” ("Stop "ZOG"), а також в малюнках і графіті.

Оскільки антисемітська символіка в молодіжній культурі змінюється досить часто, педагогам слід звертатися за допомогою до наступних веб-сайтів, які постійно відновлюють відповідну інформацію щодо цієї теми:

- Антидифамційна ліга (ADL): “Ненависть на витрині. Візуальна база даних екстремістських символів, фірмових знаків і татуїровок” (“Hate on Display. A Visual Database of Extremist Symbols, Logos and Tattoos”), http://www.adl.org/hate_symbols/default.asp;
- Агентство соціальних перспектив: Das VersteckSpiel. Стиль життя, символи і коди нео-нацистських і право-екстремістських груп. ("Agentur für soziale Perspektiven: Das Versteckspiel. Lifestyle, Symbole und Codes von neonazistischen und extrem rechten Gruppen." (німецькою мовою), <http://www.dasversteckspiel.de/index.html>;
- Координаційний форум протистояння антисемітизму, візуальна база даних екстремістських символів, ("The Coordination Forum for Countering Antisemitism, a visual database of extremist symbols ") <http://www.antisemitism.org.il/eng/Introduction>;
- Демос ("Demos" (датською мовою), <http://www.demos.dk/Symboler.htm>;
- Новини ("Lonsdale News "(голландською мовою) Lonsdale, <http://www.lonsdalenews.nl/symboliek.html>;
- Журнал "Прожектор" ("Searchlight Magazine "): "Знаки ненависті", <http://www.opwedge.org.uk/SOHad.php>;

- Центр Сімона Візенталя ("Simon Wiesenthal Center "): Цифровий тероризм і ненависть 2007, <http://www.wiesenthal.com/site/apps/s/content.asp?c=fwLYKnN8LzH&b=253162&ct=3876867>;
- Веб-сайт www.rechtsextremismus.ch - інформація про ситуацію в Швейцарії.

Поясніть значення

Деякі учні, можливо, не обізнані повністю або частково про те, що певні символи - це по суті коди специфічної ідеології, з якою вони зовсім не мали наміру бути зв'язаними. Вчитель тому повинен обговорити в класі, чому деякі символи мають антисемітське наповнення і можуть означати підтримку антисемітської і расистської ідеології. Вчителю, в силу свого досвіду, легше відрізнити контекст, у якому символи функціонують, як політичний код, від контексту, в якому це аж ніяк не має на увазі. Наприклад, очевидно, що учень, який в свій 18-тий день народження прийшов до школи з означкою "18" на сорочці, не має жодного наміру виразити солідарність з антисемітами. В той же час, педагогам потрібно роз'яснити, що деякі екстремістські рухи свідомо експлуатують той факт, що символ, подібний до номера "18" може також мати безневинне значення і просто означати вік. Професійний досвід і дружні відносини з учнями допоможуть учителю вибрати правильну тактику в складних випадках.

Використовуйте додаткову підтримку

Якщо вчитель помічає ознаки будь-якої протизаконної діяльності, він має негайно повідомити про це керівництво школи і органи правоохорони.

Спробуйте запропонувати альтернативи

Молодь, що знаходиться в процесі дослідження і становлення своєї індивідуальності, часто шукає відповідні символи, групи, і ідеї, що з ними можна себе ототожнити. Щоб запобігти їх приєднанню до екстремістських течій, рекомендується надати молодим людям якомога більший простір для виразу тих нахилів і прагнень, що не завдають нікому шкоди, запропонувати їм як найбільше альтернативних занять, що зможуть відвернути підлітків від молодіжного екстремізму. Якщо школа проявляє чутливість до індивідуальних потреб учнів, пропонуючи їм можливість вільно виразити себе в атмосфері поваги і взаєморозуміння, то перший важливий крок зроблений. Для того, щоб просувати альтернативні ідеї і виховувати толерантність, проводяться різні кампанії. Наприклад, переконливі постери були видані на честь європейського Тижня дій проти расизму та в контексті Міжнародного дня проти фашизму і антисемітизму, що відзначається 9 листопада (див.: <http://www.unitedagainstracism.org>).

Також можна звернути увагу на кампанію ЄС "всі різні – всі рівні" (див. <http://alldifferent-allegal.info/>).

Доповнення 1. Робоче визначення антисемітизму

З метою забезпечити практичними орієнтирами в ідентифікації антисемітських інцидентів тих, кому часто доводиться спіткатися з проявами антисемітизму, ODHR і Європейське агентство фундаментальних прав, разом з єврейськими неурядовими організаціями і вченими, виробило робоче визначення антисемітизму, що охоплює як традиційні, так і сучасні його прояви.

Робоче визначення

Антисемітизм – це певне сприйняття євреїв, яке виражене в ненависті до євреїв.

Риторичні і фізичні прояви антисемітизму спрямовані проти євреїв і не євреїв, або їх власності, а також проти єврейських суспільних і релігійних установ і закладів.

Прояви антисемітизму можуть також бути спрямовані на Державу Ізраїль, що сприймається, як співдружність євреїв.

Антисемітизм часто звинувачує євреїв в організації змови проти людства і робить їх відповідальними за всі світові проблеми. Це виражається в усних, письмових та візуальних формах з використанням зловісних стереотипів і негативних характеристик.

Сучасні приклади антисемітизму в суспільному житті, ЗМІ, школах, на робочих місцях і в релігійній сфері можуть, беручи до уваги повний контекст, включати слідує, (але не тільки це):

- Заклик, допомога, або виправдання вбивства або завдання шкоди євреям в ім'я радикальної ідеології або екстремістських релігійних поглядів;
- Розповсюдження брехливих тверджень, що дегуманізують і демонізують євреїв, а також стереотипів на зразок байок про єврейську всемогутність, особливо міфа про всесвітню єврейську змову, або про євреїв, що управляють ЗМІ, економікою, урядами і всіма соціальними установами;
- Звинувачення всього єврейського народу в усіх реальних або уявних злочинах, здійснених євреями, або навіть не євреями;
- Заперечення факту, масштабів, механізмів (наприклад, газових камер) а також навмисності геноциду єврейського народу, здійсненого нацистською Німеччиною і її посібниками протягом Другої світової війни (Голокосту);
- Звинувачення євреїв особисто, та Ізраїлю, як держави, у фабрикації або перебільшенні історії Голокосту;
- Звинувачення єврейських громадян інших країн в тому, що вони більш лояльні до Ізраїлю, або до так званих єврейських пріоритетів в усьому світі, ніж до інтересів їх рідних країн.

Приклади шляхів, в яких антисемітизм виявляється щодо Держави Ізраїль, зважаючи на повний контекст, можуть бути слідує:

- Заперечення права єврейського народу на самовизначення, наприклад, твердження, що Держава Ізраїль – це втілення расизму;
- Застосування подвійних стандартів, що вимагають від Ізраїлю того, чого не чекають і не вимагають від жодної іншої демократичної нації;
- Використання символів і зображень, пов'язаних з класичним антисемітизмом (наприклад, звинувачення євреїв у вбивстві Ісуса або кривавий наклеп) для характеристики Ізраїлю або ізраїльтян;
- Прирівняння сучасної Ізраїльської політики до політики нацистів;
- Перекладення на всіх євреїв колективної відповідальності за дії Держави Ізраїль.

Проте, критика Ізраїлю, що не виходить за межі схожої критики будь-якої іншої країни не може бути розцінена, як антисемітська.

Антисемітські дії вважаються злочинними в тих випадках, коли такими вони визначаються згідно з законом (наприклад, заперечення Голокосту або розповсюдження антисемітських матеріалів в деяких країнах). Злочинні дії визнаються антисемітськими, коли мета нападу, будь то люди або власність – наприклад, будівлі, школи, релігійні об'єкти і кладовища – вибрані тому, що вони є єврейськими (дійсно, або лише в уяві нападаючих) або мають якесь відношення до євреїв. Антисемітська дискримінація, що позбавляє євреїв права користуватися можливостями або послугами, доступними для інших, в багатьох країнах заборонена законом.

Доповнення 2. Рекомендовані веб-сайти

За додатковою інформацією можна звертатися на наступні сайти:

а) Міжнародні організації

Агентство ОБСЄ у справах демократії та прав людини (ODIHR)
<http://www.osce.org/odihr>

Розташований у Варшаві, в Польщі, ODIHR діє повсюди в регіоні ОБСЄ в областях спостереження на виборах, демократичного розвитку, прав людини, влади закону, толерантності і принципу відмови від дискримінації.

• **Програма толерантності і боротьби з дискримінацією ODIHR** (<http://www.osce.org/odihr/20051.html>) забезпечує допомогу 56 державам-учасникам ОБСЄ в наступних темах: непримиримість до злочинності, антисемітизму, расизму і ксенофобії, боротьба з нетерпимістю до мусульман, за свободу релігії та віросповідання.

о Учні матеріали про антисемітизм, розроблені в близькій співпраці з Будинком Анни Франк в Амстердамі, можна знайти на веб-сайті ODIHR:

http://www.osce.org/odihr/item_11_23875.html;

о Посібник “Як підготувати День Пам’яті Голокосту: пропозиції для освітян”, розроблений спільно з Яд Вашем, можна знайти на <http://www.osce.org/odihr/20104.html> або

<http://www1.yadvashem.org/education/department/english/specproj.html>;

о **Інформаційна система ODIHR по толерантності і боротьбі з дискримінацією** <http://tnd.odihr.pl> збирає і розповсюджує інформацію, зв’язану з толерантністю і принципом відмови від дискримінації, одержуючи її від держав-учасниць, а також і від організацій-партнерів. Учні секція забезпечує зв’язками, матеріалами і інструментами тих, хто займається формальною або неформальною освітою всюди в регіоні ОБСЄ.

Європейська комісія по боротьбі з расизмом і нетерпимістю
<http://www.coe.int/ecri>

Європейська комісія по боротьбі з расизмом і нетерпимістю (ECRI) заснована за рішенням Європейської Ради. Її завдання - боротися з расизмом і ксенофобією, антисемітизмом і нетерпимістю в масштабі всієї Європи в контексті захисту прав людини.

Агентство Європейського союзу з фундаментальних прав
<http://www.fra.europa.eu/fra/index.php>

Агентство Європейського союзу з фундаментальних прав займається пошуком інформації, збором даних і їх аналізом, підвищенням рівня суспільного усвідомлення основних прав, просуває діалог з громадянським суспільством і надає поради установам ЄС і державам-членам ЄС з приводу їх політики, зокрема в області боротьби з расизмом, ксенофобією і нетерпимістю.

Освітня програма ООН з Голокосту

<http://www.un.org/holocaustremembrance>

Цей веб-сайт забезпечує базову інформацію щодо рішень, прийнятих Генеральною Асамблеєю ООН, беззастережно засуджуючих всі прояви релігійної нетерпимості, підбурювання, переслідування, або насильства проти людей або суспільств, заснованих на етнічному походженні або релігійній вірі, де б і коли б вони не відбувались. Матеріали і протоколи обговорень доступні для завантаження.

Робоча група по міжнародному співробітництву, вивченню, пам'яті і дослідженню Голокосту

<http://www.holocausttaskforce.org>

На веб-сайті Робочої групи можна знайти міжнародний довідник організацій, що працюють в області викладання теми Голокосту, пам'яті і дослідження; міжнародний календар подій; покажчик архівів; перелік меморіальних заходів і освітньої діяльності; а також додаткову інформацію про Робочу групу. Навчальні посібники по темі Голокосту, розроблені Робочою Групою, також можна

завантажити

<http://www.holocausttaskforce.org/teachers/index.php?content=guidelines/menu.php>.

б) Музеї, учбові центри і дослідницькі інститути

Будинок Анни Франк

<http://www.annefrank.org>

Будинок Анни Франк - музей і освітня організація. Вона розвиває учбові матеріали, організовує покази, виконує дослідження і освітні проекти. Ключові теми: Анна Франк, Голокост, антисемітизм, дискримінація і права людини.

Casa Sefarad Israel

<http://www.casasefarad-israel.es>

Casa Sefarad Israel - іспанський заклад, націлений на вивчення і збереження історії євреїв Іспанії, поглиблення знань про єврейську культуру та розвиток проектів співпраці між Іспанією і Ізраїлем. Casa Sefarad також активно діє в області освіти.

Центр досліджень антисемітизму в Берліні

<http://www.tu-berlin.de/~zfa>

Інститут при Технічному Університеті Берліна. Центр - єдина установа такого роду в Європі. Центральні теми досліджень: антисемітизм і упередження проти меншин. Крім того, вивчається єврейсько-німецька історія і Голокост. Інформація щодо навчальних матеріалів доступна он-лайн.

Координаційний форум по боротьбі з антисемітизмом

<http://www.antisemitism.org.il>

Координаційний форум по боротьбі з антисемітизмом – міжнародний державний форум, який контролює антисемітські дії в усьому світі. Форум координує боротьбу різних урядових органів і єврейських організацій у всьому світі проти антисемітизму.

Перед лицем історії і самого себе (Facing History and Ourselves)

<http://www.facinghistory.org>

Ця організація об'єднує викладачів і студентів різноманітного профілю для дослідження расизму, упереджень і антисемітизму для того, щоб просувати розвиток гуманістичного і інформованого суспільства.

Н- Антисемітизм (H-Antisemitism)

<http://www.h-net.org/~antis>

Ця мережа заохочує академічне обговорення історії антисемітизму і робить доступним різноманітний бібліографічний, дослідницький і викладацький матеріал.

Lernen aus der Geschichte

<http://www.lernen-aus-der-geschichte.de>

Німецький веб-сайт, який забезпечує інформацію про освітні проекти і ініціативи, що зосереджуються на націонал-соціалізмі, Голокості і правах людини в контексті сучасності. Частина цього веб-сайту - Європейський форум.

Форум “Жива Історія”

<http://www.levandehistoria.se>

Шведська урядова організація, форум “Жива історія” розглядає історію, як початковий пункт, для вивчення сучасних процесів, що можуть привести до нетерпимості і беззаконня. Інноваційні методи, спрямовані на те, щоб заохочувати молодь застосовувати їх власний творчий потенціал для боротьби з нетерпимістю, що оточує їх в повсякденному житті. Інформація про діяльність організації доступна також на англійській мові.

Інститут дослідження мас-медіа Близького Сходу

<http://www.memri.org>

Інститут дослідження мас-медіа Близького Сходу (The Middle East Media Research Institute - MEMRI) досліджує Близький Схід через ЗМІ регіонів. MEMRI вирішує мовну проблему, яка існує між Заходом і Близьким Сходом, забезпечуючи своєчасні переклади з арабських, іранських, і турецьких ЗМІ, а також займається аналізом політичних, ідеологічних, інтелектуальних, соціальних, культурних, і релігійних тенденцій Близького Сходу.

Музей толерантності

<http://www.museumoftolerance.com>

Музей толерантності - музей, експозиція якого зосереджується на історії расизма і упереджень в Сполучених Штатах і історії Голокосту.

Projekte gegen Antisemitismus

<http://www.projekte-gegen-antisemitismus.de>

Німецька ініціатива при підтримці Фонду Amadeo Antonio, яка забезпечує навчальні матеріали, ідеї та іншу інформацію по темі антисемітизму.

Інститут дослідження сучасного антисемітизму і расизму імені Стефена Рота

<http://www.tau.ac.il/Anti-Semitism>

Інститут дослідження сучасного антисемітизму і расизму при Тель-Авівському університеті, у приміщенні бібліотеки Вінера, яка містить одне з найбільших в світі зібрань антисемітської, нацистської і екстремістської літератури.

Меморіальний музей Голокосту США

<http://www.ushmm.org>

Діяльність меморіального музею Голокосту Сполучених Штатів спрямована на те, щоб протистояти ненависті, запобігати геноциду, просувати людську гідність, і зміцнювати демократію.

Міжнародний центр вивчення антисемітизму імені Відала Сассуна

<http://sicsa.huji.ac.il>

Центр бере участь в дослідженні антисемітизму на протязі всієї історії, зосереджуючись на відносинах між євреями і не євреями, особливо в ситуаціях напруженості і кризи.

Бібліографія арабського та мусульманського антисемітизму (проект центра Відала Сассуна)

<http://sicsa.huji.ac.il/islam.html>

Яд Вашем

<http://www.yadvashem.org>

Меморіал Яд Вашем було засновано у 1953 році спеціальною постановою Кнесета - ізраїльського парламенту. З часу створення меморіалу його метою є збереження історії єврейського народу під час Катастрофи, та увічнення кожної особистої історії усіх 6-ти мільйонів євреїв, що загинули у ті страшні роки. Співробітники Яд Вашем збирають та зберігають для майбутніх поколінь архіви, створюють бібліотеки та музеї, увічнюють пам'ять Праведників Народів Світу.

в) Неурядові організації

Антидифамаційна ліга

<http://www.adl.org>

Заснована в 1913, Антидифамаційна ліга - одне з перших агентств громадянських прав, яке працює, щоб боротися з антисемітизмом і всіма формами фанатизму, і захищати демократичні ідеали.

Американський єврейський комітет

<http://www.ajc.org>

Американський єврейський комітет - міжнародна правозахисна організація, яка бореться за плюралізм, демократію і права меншин в суспільстві. Центральні напрямки її діяльності включають боротьбу з антисемітизмом і всіма формами фанатизму, плюралізм та громадянські цінності, захист права людини, захист права Ізраїлю на існування в мирі і безпеці поруч з своїми сусідами, збереження і зміцнення єврейського життя.

The Kreuzberger Initiative gegen Antisemitismus

<http://www.kiga-berlin.org>

Неурядова організація, що зосереджує зусилля на боротьбі з антисемітизмом, особливо серед молодих імігрантів. Пропонує різноманітні освітні програми он-лайн.

Ligue Internationale contre le Racisme et l'Antisémitisme

<http://www.licra.org>

Міжнародна ліга, що займається боротьбою з расизмом і антисемітизмом, здійснює моніторинг расистських веб-сайтів. Пропонує ресурси і базову інформацію.

Центр Сімона Візенталя

<http://www.wiesenthal.com>

Міжнародна єврейська організація прав людини, присвячена збереженню пам'яті Голокосту, розвитку толерантності і взаєморозуміння за допомогою громадських та освітніх ініціатив. Центр займається рядом сучасних проблем. Сфера його інтересів: антисемітизм, ненависть, тероризм, і в першу чергу, права людини.

Центр СОВА

<http://www.sova-center.ru>

Російська неурядова організація. Звіти інформаційно-аналітичного центру СОВА присвячені проявам екстремізму, нетерпимості і антисемітизму в Російській Федерації. Частина матеріалів на веб-сайті доступна також на англійській мові.